

Türkçe’de eylem sayısı ve biçimbirimsel özelliklerine göre eylem sınıfları

Mine Nakipoğlu - Aslı Üntak
Boğaziçi Üniversitesi

This study presents the first complete verb database of Modern Turkish. An exhaustive investigation of the TDK Dictionary (1998) has shown that there are about 4600 (4577) verbs in Turkish. Of these verbs, only 194 are simplex. The remaining 4383 complex verbs have been categorized and presented in two appendices. In Appendix I the monosyllabic verbs of Turkish are given. Appendix IIA sorts out the complex verbs of Turkish with respect to their morphological properties and groups the derivational morpheme bearing verbs under 34 separate categories. The distribution of the verbs which bear a derivational affix reveals that the top five most productive verb deriving affixes in Modern Turkish are *-LA* (972 verbs), *-LAŞ* (617 verbs), *-LAN* (373 verbs), *-DA* (84 verbs) and *-İN* (67 verbs). Appendix IIB comprises the verbs which are derived from adjectives and nouns. Compound verbs of Turkish are also listed in Appendix IIB. Finally Appendix IIC contains a thorough analysis of verbs which surface with reflexive, reciprocal and causative morphemes.

Key words: Türkçe’de eylem sayısı, Türkçe eylemlerin biçimbirimsel sınıflandırması, Türkçe’deki yalın eylem kökleri, tek seslemliler

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı günümüz Türkçesi’nde kullanılan eylemlerin sayısını ve bu eylemlerin biçimbirimsel özelliklerine göre nasıl bir dağılım gösterdiklerini ortaya çıkarmaktır. Eylem sayısını elde edebilmek için Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük (1998) ve Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu kaynak olarak kullanılmış, günümüz Türkçesi’nde kullanılan tüm eylemler incelenmiş ve özellikle Banguoğlu (1986), Göksel & Kerlake (2005) ve Korkmaz (2003)’te öne sürülen biçimbirimsel sınıflandırmalar ışığında Türkçe’deki tüm eylemler sınıflara ayrılmıştır.

Türkçe’deki tüm eylemleri kapsamlı olarak incelemek ve eylem sayısını belirlemek açısından bu çalışma bir ilki oluşturmaktadır. TDK Sözlüğü ve Yazım Kılavuzu’nun taranması sonucunda günümüz Türkçesi’nin eylem sayısının yaklaşık 4600 (4577) olduğu ortaya çıkmıştır. Söz konusu eylemlerin yalnızca 230 tanesi tek seslemlidir. Tek seslemliler alfabetik olarak dağılımı Ek I’de verilmiştir.

Türkçe’deki tüm eylemlerin biçimbirimsel olarak dağılımları da okuyucuya Ek II’de sunulmuştur. Ek II üç ana bölümden oluşmaktadır. Ek IIA yapım eki alan eylemleri biçimbirimsel özelliklerine göre sınıflara ayırmaktadır. Ek IIB’de eylem görevi yapan isim ve sıfatlar, *etmek* eylemleri, *eylemek* eylemleri, *olmak*

eylemleri ve diğer birleşik eylemlerden oluşan eylemler listelenmektedir. Ek IIC’de ise *Dönüşlü*, *İşteş* ve *Ettirgen* Eylemler incelenmiştir.

2. Türkçe’de eylem oluşturan biçimbirimlerin incelenmesi

Eylemleri biçimbirimsel özelliklerine göre sınıflandırdığımız EK IIA, yalın kökler sınıfıyla başlamaktadır. Bu sınıfta tek seslemliler olup da kök ve ek açısından daha fazla ayrıştırılmayacak eylemler listelenmiştir. Bazı tek seslemliler biçimbirimsel özelliklerine ve kökenlerine bakıldığında kökten ayrıştırılabilecek ekler taşımaktadırlar. Örnek verecek olursak günümüz Türkçesi’nde üretken bir ek olmayan -y ekinin sesliyle biten tek seslemliler eylemlerin sonlarına eklenerek *do-ymak*, *du-ymak*, *ko-ymak*, *sa-ymak* eylemlerini oluşturduğu bilinmektedir (Banguoğlu, 1986). Bu nedenle sonu -y ile biten eylemler tek seslemliler olmalarına karşın yalın kökler sınıfına girmemektedirler. Benzer şekilde *art-*, *dürt-*, *ört-* gibi eylemlerin de köke eklenen -It ekiyle oluştuğu ve zaman içinde ikinci seslemlilerdeki seslinin düşmesiyle tek seslemliler bir görünüm kazandıkları bilinmektedir. Dolayısıyla söz konusu eylemler de yalın kökler sınıfına dahil edilmemiştir. Bu alışmada, Türkçe’deki eylemler biçimbirimsel özelliklerine göre 34 ayrı sınıfta sınıflandırılmıştır. Alfabetik sınıflandırmasını Ek IIA’da sunduğumuz bu eylemler sırasıyla -A, -(A)l, -AlA, -An, -Ar, -ArA, At, -DA, -DAr, -I, -Ik, -I/AkA, -IksA, -Il, -ImsA, -In, -Ir, -IrgA, -IşLA, -IştIr, -It, -KI, -KIn, -KIr, -lA, -lAn, -lAş, -nA, -p, -rA, -sA, -sI, -sIn, -y, eki alan eylemlerdir. Türkçe’deki eylemleri aldıkları yapımlarına göre incelerken amacımız söz konusu eklerle türemiş tüm eylemleri bir araya getirmek olmuştur. Dolayısıyla yukarıda sıralanan ekler eylem köklerine eklenenler ve eylem olmayan köklere eklenenler şeklinde ikiye ayrılmamıştır. Türkçe’de eylem oluşturan eklerin bu türde dağılımlarını Banguoğlu (1986) ve Korkmaz (2003) alışmalarında bulmak mümkündür.

Türkçe’yi oluşturan eylemlerden özellikle -lA, -lAn, ve -lAş biçimbirimlerini alan eylemler, çalışmamızda eklendikleri isim, sıfat ve zarf tabanına göre ayrıştırılmış ve isim tabanlarına eklenerek oluşan -lAn ve -lAş eylemleri anlam farklılıklarına göre alt sınıflara ayrıştırılmaya çalışılmıştır.

İsmlere -lAn ekinin eklenmesiyle oluşan eylemler çalışmamızda iki ayrı sınıfta incelenmiştir. *Akıllan-*, *bilinçlen-*, *heveslen-*, *sinirlen-* gibi bir süreci içeren ve bu sürecin sonunda gelinen durumu belirten eylemler Ek IIA 26.1’de sınıflandırılmıştır. *Ağalan-*, *babalan-*, *dayılan-*, *kabadayılan-* gibi belirli bir şekilde davranmak/ X gibi yapmak anlamını taşıyan -lAn eylemleri 26.2’de, ayrı bir sınıfta incelenmiştir.

İsmlere -lAş eki eklenmesiyle oluşan eylemler *Durum değiştirme eylemleri* ve *İşteşlik belirten eylemler* olarak iki sınıfa ayrılmıştır. *Acılaş-*, *fosilleş-*, *gazlaş-*, *kaslaş-*, *kökleş-*, *pihtılaş-* gibi eylemler zaman içinde bir nesnenin durumunda gözlemlenen değişikliği belirtmektedir ve Ek IIA 27.1.1’de *Durum değiştirme eylemleri* olarak sınıflandırılmıştır. *Ağızlaş-*, *dertleş-*, *halles-*, *hesaplaş-*, *inatlaş-*,

nöbetleş-, *şakalaş-* gibi eylemler ise karşılıklı yapılan eylemleri ifade etmektedir, dolayısıyla *İşteşlik belirten -LAş eylemleri* olarak listelenmiştir.

İsmlere *-LA* ekinin eklenmesiyle türemiş eylemleri de ayrıntılı alt sınıflara ayırmak mümkündür. Ancak çalışmamızda yalnızca yansıma/seslenme anlamı taşıyan ve *-LA* eylemlerinin bir alt sınıfını oluşturan *gürle-*, *horla-*, *tısla-* gibi eylemlerin ayrıştırılması gerçekleştirilmiş ve söz konusu eylemler EK IIA 25.4'te listelenmiştir. *-LA* ekinin isimlere eklenmesiyle oluşan tüm eylemlerin kapsamlı bir anlamsal incelenmesinin yapılması kuşkusuz mümkündür. Örneğin *depo*, *dosya*, *fiçı*, *kutu* gibi, nesnelerin saklandığı, korunduğu cisimlere verilen isimlere *-LA* eklenerek oluşturulan *depola-*, *dosyala-*, *fiçula-* ve *kutula-* eylemleri saklama eyleminin nasıl yapıldığını belirtmektedir. Benzer şekilde *çapala-*, *çekiçle-*, *dişle-*, *kaşıkla-*, *kepçele*, *tırmıkla-* gibi eylemler bir alet ismine *-LA* ekinin eklenmesiyle oluşmakta ve söz konusu eylemin aletin kullanımıyla gerçekleştiğini belirtmektedir. Banguoğlu (1986), Korkmaz (2003) *-LA* biçimbirimi alan eylemlerin ne tür anlamsal sınıflara ayrıştırılabileceği konusunda ayrıntılı bilgi vermektedir. Türkçe'de kullanılan tüm *-LA* eylemlerinin yukarıda verilen örneklerdeki gibi anlamsal alt sınıflarda incelenmesi bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu tür bir çalışmanın gelecekte yapılması hedeflenmektedir.

Çalışmamızın Ek IIB bölümünde *İsim Eylemler*, *Sıfat Eylemler*, *Etmek Eylemleri*, *Eylemek Eylemleri*, *Olmak Eylemleri* ve *Birleşik Eylemler* listelenmiştir. Bu çalışmada TDK sözlüğü kaynak olarak kullanıldığı için yalnızca bu sözcükte geçen birleşik eylemlere yer verilmiştir. Kuşkusuz Türkçe'de birleşik eylem sayısı çok daha fazladır ama amacımız eylemleri özellikle biçimbirimsel özelliklerine göre sınıflandırmak olduğu için çalışmamız TDK sözlüğünde listelenen birleşik eylemlerle sınırlı tutulmuştur. Türkçe'deki *etmek* eylemlerini derleyen Sev (2001), TDK sözlüğü'nün ve çeşitli eserlerin taranması sonucunda 2001 adet *etmek* eylemine rastlandığını belirtmektedir. Benzer türde bir çalışmanın diğer birleşik eylemler için de yapılmasının Türkçe'nin tüm eylem sayısının belirlenmesi açısından çok yararlı olacağı inancındayız.

Çatı eki eklenerek oluşturulan *Dönüştürme Eylemler*, *İşteş Eylemler* ve *Ettirgen Eylemler* Ek IIC'de incelenmiştir. Bu eylemler olabildiğince alt sınıflara ayrıştırılmış ve anlam özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. *Edilgen* eylemler, Türkçe'de hemen hemen her eylemin aynı şekilde edilgen yapılabilmesi ve sonuç olarak yalnızca edilgenlik anlamı taşıması açısından Ek IIC'ye eklenmemiştir. *Dönüştürme Eylemler*, *İşteş Eylemler* ve *Ettirgen Eylemler* hem farklı biçimbirimsel özellikler göstermeleri hem de anlamsal olarak çok değişik davranışları nedeniyle çalışmaya dahil edilmiş ve elverdiğince alt sınıflara ayrıştırılarak incelenmiştir. Ek IIC'de sunulan derlemenin Türkçe'nin ayrıntılı bir *Dönüştürme*, *İşteş* ve *Ettirgen* eylem dağılımını belirlemenin ötesinde hangi eylemlerin bu çatı eklerini alabileceğini göstermesi açısından da önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bir başka deyişle Türkçe'de her eylemin işteş, ettirgen ya da dönüştürme bir eyleme dönüştürülemeyeceği

açıktır. Örneğın Türkçe’de *-AlA* biçimbirimini alan 27 eylemin (bkz. Ek IIA (3)) yalnızca 11 tanesi ettirgen yapılabilmektedir (bkz. Ek IIC (3.2.4)).

Biçimbirimsel sınıflandırmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için eylemlerin kökenleri incelenmiştir. Bu incelemede kullanılan temel kaynaklar Clauson (1972), Erdal (1991), Eren (1999), Eyüboğlu (1998) ve Nişanyan (2002)’dir. Söz konusu kaynaklar kimi eylemlerin kökenine ilişkin çelişkili açıklamalarda bulunmaktadır. Bu durumda amacımız okuyucularımızı farklı görüşler konusunda aydınlatmak olmuştur ve eklerin ayrıştırılmasına ilişkin ayrıntılı bilgi okuyucuya makalenin sonuna eklenen notlarda sunulmuştur. Bunun dışında kök olarak günümüz Türkçesi’nde anlamı şeffaf olmayan bazı eylemlerin kökenleri, yukarıda belirtilen kaynaklarda araştırılmış ve elverdiğince okuyucuya sunulmuştur. Çalışmamızda halk ağzında kullanılan ve yararlandığımız kaynaklarda halk ağzı olduğu belirtilen eylemlere yer verilmemiştir.

3. Bulguların değerlendirilmesi

Türkçe’nin tüm eylemlerinin incelenmesi Türkçe’deki eylemlerin yalnızca 194 tanesinin yalın bir kökten oluştuğunu, ek almadığını ortaya çıkarmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere Türkçe’deki tek seslemlı eylemlerin sayısı 230’dur. Yalın kökler ve tek seslemlı eylemler arasındaki sayısal fark tek seslemlı bazı eylemlerin ek barındırmasından kaynaklanmaktadır. Tek seslemlı olup da ek barındıran eylemlere 2. bölümde bazı örnekler verilmişti. Verilebilecek bir diğeri ilginç örnek ise *-p* pekiştirme ekinin eklenmesiyle oluşmuş olan *kır-p* ve *ser-p* eylemleridir (Korkmaz, 2003). Kökenlerine ilişkin açık bir bilgiye ulaşamamakla birlikte bu çalışmada *çar-p* ve *çır-p* eylemlerinin de *-p* eylemleri listesine koyulması uygun bulunmuştur. Yalın kökler sınıfında ek barındırabilmesi mümkün üç eylem daha bulunmaktadır. Bunlar *sars*, *sürç* ve *tırs* eylemleridir. Bu eylemlere ilişkin köken bilgisinin olmaması daha ayrıntılı bir ayrıştırmaya elvermemektedir.

Günümüz Türkçesi’ni oluşturan ve özellikle yapım biçimbirimi alan eylemlerin sayısal bir incelemesi, Türkçe’de en yaygın olarak kullanılan üç eylem ekinin *-lA*, *-lAş* ve *-lAn* ekleri olduğunu göstermiştir. Türkçe eylemlerin sayılarına göre dökümü Tablo I’de verilmiştir.

Tablo I’de görüldüğü üzere yalnızca ilk altı sınıfta 60’ın üzerinde eylem bulunmaktadır, diğeri 28 sınıfta gözlenen biçimbirimler eylem köküyle öylesine kaynaşmıştır ki bunların çoğu, örneğın, *oyın-a* eylemindeki *-A*, *büy-ü* eylemindeki *U*, *is-te* eylemindeki *-DA*, *bur-k* eylemindeki *-(I)k*, *ot-ur* eylemindeki *-Ir*, *o-ku* eylemindeki *-KI*, *ba-ğır* eylemindeki *-KIr*, *çiğ-ne* eylemindeki *-nA*, *kük-re* eylemindeki *-rA*, *yan-sı* eylemindeki *-sI* biçimbirimleri bir ek olarak algılanmayabilmektedir.

Tablo I. Aldıkları biçimbirime göre Türkçe'deki eylemlerin sayısı

Biçimbirim	Eylem Sayısı	Biçimbirim	Eylem Sayısı
1. -IA	972	18. -y	15
2. -IAş	617	19. -ImsA	15
3. -IAn	373	20. -KIr	14
4. -DA	84	21. -(I)k	13
5. -In	67	22. -rA	12
6. -Il	66	23. -DAr	6
7. -A	51	24. -ArIA	5
8. -Ir	40	25. -At	5
9. -I/U	34	26. -nA	5
10. -Al	32	27. -sl	5
11. -sA	32	28. -IrgA	4
12. -AlA	27	29. -p	4
13. -IştIr	26	30. -sln	3
14. -Ar	25	31. -KI	2
15. -It	23	32. -KIn	2
16. -An	22	33. -IksA	1
17. -I/ArIA	15	34. -IşIA	1

Günümüz Türkçesi'nde eylemleri oluşturan biçimbirimlerin pek çoğunu Eski Türkçe'de de görebilmek mümkündür. Buldukları biçimbirimler ve bu biçimbirimlerin taşıdıkları anlam açısından günümüz Türkçesi (GT) ile Eski Türkçe'yi (ET) karşılaştırmak kuşkusuz çok kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Böyle bir inceleme bu çalışmanın amacını aşmakla birlikte gözlemlediğimiz çeşitli benzerlik ve farklılıkları, aşağıda ana hatlarıyla vermeye çalışacağız.

3.1 GT ile ET'nin bazı biçimbirimsel özelliklerine göre karşılaştırılması

GT'de görüldüğü gibi ET'de de en üretken eylem oluşturma ekinin *-IA* eki olduğu söylenebilir (Erdal, 1991). *-IA* ekiyle türemiş, günümüz Türkçesi'nde kullanılmayan bazı örnekler (1a)'da verilmiştir.

- (1) $k\alpha\leftarrow lin-l\alpha\leftarrow$ 'genç bir erkeğe gelin bulmak'; $kuş-la$ 'kuş avlamak'; $orı-la$ 'bağırarak', $övk\alpha\leftarrow-l\alpha\leftarrow$ 'öfkelenmek'; $talı-la$ 'seçmek'; $tanuk-la$ 'birşeye tanıklık yapmak'; $üdgü-le$ 'ölçmek'; $yer-l\alpha\leftarrow$ 'bir yere yerleşmek'; $yıd-la$ 'koklamak', $yıg-la$ 'ağlamak', vb.

Erdal (1991) *-IA* ekiyle benzer bir anlam ve işleve sahip olan geçişli eylem üretme eki *-A* ekinin de ET'de oldukça üretken bir ek olduğunu belirtmektedir. Günümüz Türkçesi'nde *-A* ekini barındıran 51 eylem vardır (bkz. Ek II A (1)). *-A* eki *-IA* ekiyle aynı anlam ve işleve sahip olmakla birlikte yalnızca sessizle biten Türkçe kökenli sözcüklere eklenebilmesi açısından *-IA* ekinden farklı

davranmaktadır. *-LA* eki hem Türkçe hem de yabancı kökenli sözcüklere eklenebilmektedir. GT'de kullanılan ve ET'de de rastlanan bazı *-A* eylemlerine (2a)'da, GT'de kullanılmayan *-A* eylemlerine ise (2b)'de örnek verilmiştir.

- (2) a. *at-a, benz-e, gevş-e, kan-a, kın-a, oyn-a, sın-a, yaş-a*
 b. *aş-a* 'yemek yemek'; *igid-e* 'yalan söylemek'; *öç-α* 'intikam almak istemek'

Eski Türkçe kaynaklarda sıkça rastlandığı belirtilen ama GT'de *yansımali sözcükler* ve *seslenme* eylemleri dışında yalnızca *is-te*, *bağ-da* ve *sap-ta* eylemlerinde kalmış olan *-DA* eki ET'de *-A* ve *-LA* ekleriyle benzer bir işleve sahiptir (Erdal, 1991). GT'de *-DA* ekine *al-da-t/n* ve *yel-te-n* eylemlerinde de rastlanmaktadır. ET'de kullanılan *-DA* ekiyle türemiş eylemlerden bazıları (3)'te verilmiştir.

- (3) *ün-tα* 'çağırarak'; *tl-ta* 'bahane bulmak'; *ok-ta* 'okla vurmak'; *al-ta* 'aldatmak'

Erdal (1991)'e göre duyguların belirtilmesinde kullanılan *-IrKA* eki, ET'de üretken bir ektir. GT'de ise *-IrKA* ekiyle oluşturulan yalnızca dört eyleme rastlıyoruz (4a). *-Irka* ekiyle türemiş ET kaynaklarında geçen bazı eylemler (4b)'de verilmiştir.

- (4) a. *basırğa, esirge, indirge, yadırğa*
 b. *α* 'si-rkα' 'birinin kaybına üzülmek'; *ta* 'ırka' 'bir şeyi büyüleyici bulmak'

GT'de *fiş-kır*, *hay-kır*, *püs-kür* gibi örneklerini gördüğümüz, yansımali sözcüklere eklenerek *madde ve ses salınımı* belirten eylemlerin ET'de de üretken olarak kullanılan bir biçimbirim olduğunu görüyoruz. (5)'te bu ekle türemiş ama günümüze kadar yaşamamış bazı örnekler verilmiştir. Yansımali sözcüklere eklenen bir başka biçimbirim de *-rA*'dır ve GT'de *kük-re* ve *şak-ra* eylemlerinde gördüğümüz bu ek, ET'de (6)'da örnek olarak verilen çeşitli eylemlerde görülmektedir.

- (5) *ka-kır* 'boğazını temizlemek'; *sı-kır* 'ıslık çalmak'; *üş-kir* 'tıslamak'
 (6) *man-ra* 'bağırarak'; *mün-rα* 'böğürmek'; *kon-ra* 'ergenliğe giren erkek çocukların sesinin kalınlaşması'; *kald-rα* 'kumaşın hışırdaması'

ET'de rastlanan ama GT'de kullanılmayan bazı biçimbirimler de bulunmaktadır. Bu biçimbirimlere verebileceğimiz iki ilginç örnek *-s(I)rA* ve *-ImsIn* ekleridir. Erdal (1991, 507) *-s(I)rA* ekinin *bir şeyin yokluğunu veya kaybını* anlatan bir ek olduğunu belirtmektedir. Bu ekle türemiş ET sözcüklerine (7)'de bazı örnekler verilmiştir. GT'de kullanılmayan *-ImsIn* biçimbirimi ise eklendiği köke *bir şeyi yapıyor gibi*

görünmek anlamı katmaktadır (Erdal 1991, 531). (8)'de *-ImIn* ekini alan eylemlere örnek verilmektedir.

- (7) *kagan-sıra* 'birinin kaganını kaybetmesi'; *ög-sire* 'bilincini/ aklını yitirmek';
küç-sire 'gücünü kaybetmek'; *söz-sire* 'susmak'
 (8) *orla-msın* 'acıdan bağırıyormuş gibi yapmak'; *övka←lα←-msın* 'öfkelenmiş gibi yapmak', *yıgla-msın* 'ağlıyormuş gibi yapmak'

GT ile ET arasında gözlemlediğimiz bir diğer ilginç fark da geçişsiz eylem üretiminde kullanılan *-I/U* eklerinin kullanımıyla ilgilidir. Erdal (1991, 474) ET'de *-U* ekinin eklendiği eyleme, *kökün belirttiği birşeye dönüşmek* anlamını kattığını vurgulamakta ve bu anlama ek olarak başka anlamlar da ifade edebilen *-I* eylemlerinin alt sınıfını oluşturduğunu belirtmektedir. Biz de çalışmamızda söz konusu eylemleri *-I* eylemleri altında derledik. (9)'da verilen örneklerde görüleceği üzere, günümüz Türkçesi'nde bu ek aşağıdaki eylemlerde yaşamamakta, söz konusu anlamların belirtilmesinde GT, *-Al* ya da *-Iaş* eklerini kullanmaktadır. GT'de kullanılan *-U* eylemleri Ek IIA (10.ii)'de verilmiştir.

- (9) *agr-u* 'ağırlaşmak'; *az-u* 'azalmak'; *bay-u* 'zenginleşmek'; *boş-u* 'boşalmak'
ken-ü 'genişlemek'; *tar-u* 'dar-almak/ dar olmak'; *kaln-u* 'kalın-laşmak'

-I ekiyle oluşturulan geçişsiz eylemler ise hem *-U* ekinin eklenmesinde görüldüğü gibi 'birşeye dönüşmek' anlamını ifade edebilmekte (10a), hem de değişik anlamlara gelen geçişsiz eylem oluşturabilmektedir (10b).

- (10) a. *öl-i* 'nemlenmek'; *sα←mr-i* 'şişmanlamak'; *yavr-ı* 'güçsüzleşmek'
 b. *kan-ı* 'kanamak'; *yıd-ı* 'kokmak'; *sekr-i* 'zıplamak'

Daha önce de söz ettiğimiz gibi Günümüz Türkçesi'yle Eski Türkçe'nin tüm eklerinin karşılaştırılması başlı başına bir çalışmadır ve bu çalışmanın amacının dışındadır. Bu bölümde yalnızca günümüz Türkçesi'de kullanılan, ama ek olduğu biçimbirimsel ve köken incelemesi yapılmadan anlaşılacak bazı eklerle ilişkin ET kaynaklarının bize ne gösterdiği, çok genel hatlarıyla okuyucumuza sunulmuştur.

4. Sonuç

Çalışmamızın temel amacı Türkçe'deki tüm eylemleri sınıflandırarak eylem sayısını ve bu eylemlerin biçimbirimsel olarak nasıl bir dağılım gösterdiğini ortaya çıkarmak olmuştur. Bu çalışma Türkçe'de 194 yalın kök, 230 tek seslemlilik eylem olduğunu, yapım eki alan eylemlerin 34 ayrı sınıfta incelenebildiğini, *-IA*, *-Iaş*, *-IAn*

ve *-DA* eklerinin eylem oluşumunda en üretken ekler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yapım ekiyle oluşan eylemlere çatı eki alan eylemlerin de eklenmesi sonucunda Türkçe'de yaklaşık 4600 eylem olduğu bulunmuştur ve böylece Türkçe için önemli bir eylem veri tabanı oluşturulmuştur. Çalışmamızın Türkçe üzerine yapılan çalışmalar için temel bir kaynak oluşturacağı ve önemli bir boşluğu dolduracağı inancındayız. Bu tür veri tabanlarının oluşturulması özellikle biçimbirimsel çözümlleme (morphological processing) ve Türkçe'nin edinimi alanlarına önemli bir kaynak sunacaktır. Örneğin çocukların dil edinimi süreçlerinde, edinimin çeşitli aşamalarında kaç eylem ürettikleri, hangi eylemleri daha önce ürettikleri, hangi ekleri üretken olarak kullandıkları, bu sunulan veri tabanıyla daha net bir açıklama kazanabilecektir.

Eylem sayısının, özellikle de tek seslemliler ve çok seslemliler eylemlerinin sayısının belirlenmesi, Türkçe'deki geniş zaman ekinin ediniminde çocukların nasıl bir yol izlediklerinin açıklanmasına önemli bir ışık tutmaktadır (Nakipoğlu & Ketrez, 2006). Türkçe'de çok seslemliler eylemler geniş zamanda *-Ir* ekini alırken, tek seslemliler eylemler, *al-ır*, *ver-ir* örneklerinde olduğu gibi düzensiz davranan 13 eylem dışında, *-Ar* ekini almaktadır. Türkçe'de geniş zaman ekinin kullanımını öğrenirken çocukların duyabilecekleri tek seslemliler eylem sayısının en fazla 230 olması, oysa çok seslemliler eylem sayısının 4300'ler civarında olması ve bu çok seslemliler eylemlerden (*-A* sesiyle biten ve *-r* ekini alanlar dışındakilerin) dörtte üçünün *-Ir* ekini alması, çocuğun *-Ir* ekiyle kullanılan eylemleri daha çok duymasına yol açacaktır. Nakipoğlu & Ketrez (2006) edinim sırasında çocukların, *-Ar* eki alması gereken tek seslemliler eylemlere *-Ir* ekini eklemesini ve bunun sonucunda ortaya çıkan yüksek hata oranını tetikleyen temel nedenlerden birinin *-Ir* eki alan eylemlerin, tüm eylemlerin yaklaşık %70'ini oluşturmasıyla açıklamaktadır. Bir diğer deyişle, Türkçe'de daha çok *-Ir* eki alan eylem bulunması nedeniyle, edinim sırasında çocuklar *-Ar* alan eylemleri de *-Ir* alıyormuş gibi üretmektedir.

Bu çalışmada tartışıldığı üzere, Türkçe'de pek çok eylem yapım eki barındırmasına rağmen, bu eylemlerden *-IA*, *-IAn*, *-IAs* ve *-DA* eylemleri dışında biçimbirim almış bir eylem olarak algılanabilenler elle tutulacak kadar azdır. Eklerin büyük bir çoğunluğunun kökle kaynaşmış olması aısından, kök + ek olarak algılanmıyor olmaları olasıdır ve bu olgunun çeşitli çözümlleme deneyleriyle sınanmasında, bu veri tabanının önemli bir rol oynayacağını düşünüyöruz.

Buna benzer bir veri tabanının birleşik eylemler için de oluşturulması ve Türkçe'nin birleşik eylem sayısının ortaya çıkarılması dilbilimsel çalışmalara katkıda bulunabilecek ve bu çalışmada bulgularanan eylem sayısına birleşik eylem sayısının da eklenerek Türkçe'deki ek alan ve almayan tüm eylemlerin sayısının belirlenmesini sağlayacaktır.

EK I

Türkçe’de tek seslemlı eylemler¹

A

Aç, Ağ, Ak, Al, An, Art, As, Aş, At, Az

B

Bak, Ban, Bas, Bat, Bay, Bez, Bık, Biç, Bil, Bin, Bit, Boğ, Boz, Böl, Bul, Bur, Burk, Bük, Büz

C

Cay, Cıv, Coş

Ç

Çağ, Çak, Çal, Çarp, Çat, Çek, Çel, Çent, Çık, Çırp, Çit, Çiz, Çöz, Çök

D

Dal, De, Del, Der, Deş, Dik, Dil, Din, Dit, Diz, Doğ, Dol, Don, Doy, Dök, Dön, Döv, Dur, Duy, Dür, Dürt, Düş, Düz

E

Eğ, Ek, Em, Er, Es, Eş, Et, Ez

G

Geç, Gel, Ger, Gez, Gir, Git, Giy, Göç, Göm, Gör, Göy, Gül, Güt

İ

İç, İl, İn, İt, İv

K

Kaç, Kak, Kal, Kalk, Kan, Kap, Kar, Kas, Kat, Kay, Kaz, Kert, Kes, Kıl, Kıp, Kır, Kırk, Kırp, Kıs, Kıy, Kız, Koç, Kok, Kon, Kop, Kork, Koş, Kov, Koy, Kur, Kus, Küs

O

Ol, On, Ov, Oy

Ö

Öl, Ölç, Öp, Ör, Ört, Öt, Öv

P

Piş, Pus

S

Saç, Sağ, Sal, San, Sap, Sar, Sark, Sars, Sat, Sav, Say, Seç, Sek, Ser, Serp, Sev, Sez, Sik, Sıç, Sığ, Sık, Sız, Sil, Silk, Sin, Sok, Sol, Sor, Soy, Sök, Sön, Söv, Sun, Sus, Sün, Sür, Sürç, Sürt, Süs, Süz

Ş

Şiş, Şaş

T

Tak, Tap, Tart, Taş, Tat, Tep, Tık, Tın, Tırs, Tıs, Toz, Tut, Tüt, Tüy

U

Uç, Um, Ut, Uy

Ü

Ürk, Üş, Üt, Üz

V

Var, Ver, Vur

Y

Yağ, Yak, Yan, Yap, Yar, Yas, Yat, Yay, Yaz, Ye, Yen, Yer, Yet, Yiğ, Yık, Yıl, Yırt, Yit, Yol, Yor, Yum, Yut, Yüz

EK IIA

Türkçe'de biçimbirimsel özelliklerine göre eylem sınıfları

0. Yahn Kökler							
aç	büz	dit	git	kıs	sap	sun	üt
ağ	cıv	diz	göç	kız	sar	sus	üz
ak	coş	doğ	göm	kok	sars	sün	var
al	çağ	dol	gör	kon	sat	sür	ver
an	çak	don	gül	kop	sav	sürç	vur
as	çal	dök	güt	koş	seç	süs	yağ
aş	çap	dön	iç	kov	sek	süz	yak ²
at	çat	döv	il	kur	ser	şaş	yap
az	çek	dur	in	kus	sev	şiş	yar
bak	çel	dür	it	küs	sez	tak	yat
ban	çık	düş	iv	ol	sıç	tap	yaz
bas	çit	düz	kaç	on	sığ	taş	ye
bat	çiz	eğ	kak	ov	sık	tat	yen
bez	çok	ek	kal	öl	sız	tep	yer
bık	çöm	em	kan	ölç	sik	tık	yet
biç	çöz	er	kap	öp	sil	tın	yığ
bil	dal	es	kar	ör	sin	tırs	yık
bin	de	eş	kas	öt	sok	tıs	yıl
bit	del	et	kat	öv	sol	toz	yit
boğ	der	ez	kaz	piş	sor	tut	yol
boz	deş	geç	kes	pus	sök	tüt	yor
böl	dik	gel	kıl	sağ	saç	uç	yum
bul	dil	ger	kıp	sal	sön	um	yut
bur	din	gez	kır	san	söv	üş	yüz
bük	dit						

1. -A Eylemleri						
ada	buda	dile	gevşe	küre	tara	üre
ara	bula	dola	harca	okşa	tıka	yala
ata	buna	dona	işe	ona	tüne	yara
benze	çalka	döşe	kana	oyna	türe	yasa
beze	çise	düze	kapa	öde	uğra	yaşa
bile	dala	ele	kına	sına	ula	yıka
boşa	daya	ene	koca	sıva	uza	yumuşa
boya	dene					

2. -(A)l Eylemleri ³						
alçal	çoğal	doğrul	gençel	küçül	sivril	yamal
ayrıl	çökel	dönel	incel	sağal	şenel	yönel
azal	çömel	düzel	kısal	sertel	tümsel	yücel
boşal	daral	eğril	kocal	seyrel	ufal	yüksel
bunal	diril	eksil	körel			

3. -AIA Eylemleri⁴

çalkala	eşele	hırpala	ovala	sarsala	silkele	ufala ⁵
çisele	evele	ırgala	oyala	şaşala	sürmele	yakala
deşele	gevele	itele	örsele	sepele	tepele	yarmala
durala	gezele	kakala	saçala	serpele	tırmala	
		kovala	sarmala			

4. -An Eylemleri

aban	gönen	kıskan	tırman	uyan
aldan	gücen	kıvan	tüken	uzan
beğen	güven	özen	usan	üsten
bezen	ilen	sıvan	utan	üşen
diren	inan			

5. -Ar Eylemleri**i. Renk değişikliği belirten -Ar Eylemleri**

ağar	çalar	karar	morar	yeşer
bozar	göver	kızar	sarar	

ii. Durum değişikliği belirten -Ar Eylemleri

başar	geber	kabar	suvar	uyar	yalvar
becer	gider	kurtar	şımar ⁶	ürper	yaşar
delir	içer	öner	tozar	yakar	

6. -ArlA Eylemleri

içerle	toparla	tekerle	uyarla	yuvarla

7. -At Eylemleri

gözet	ilet	ornat	yarat	yönet

8. -DA Eylemleri**i. Yansımalı Eylemler**

bangırda	çatırda	fosırda	inilde	pofırda	tıngırda
benilde	çatırda	foşırda	kakırda	sakırda	tıngırda
bingırda	çingırda	gıcırda	kıkırda	şakırda	tıpırda
cayırda	çıtırda	gurulda	kımılda	şangırda	tirilde
cazırda	dangırda	gümbürde	kıpırda	şapırda	tokurda
cırıl da	dingilde	gürülde	kıtırda	şarılda	uğulda
cıvıl da	fıkırda	harıl da	kütürde	şıkırda	vıcırda
cıyırda	fısıl da	haşırda	lıkırda	şingırda	vırıl da
cızıl da	fişıl da	hırıl da	mırıl da	şıpırda	vızıl da
cızırda	gacıırda	hişıl da	mışıl da	şırıl da	yelpirde
cumbulda	fişırda	hişırda	parıl da	takırda	zangırda
cumburda	fingırda	horulda	patırda	tangırda	zimbırda
çağırda	fokırda	hüngürde	pırıl da	tapırda	zingırda
çakıl da	çangırda	işıl da	pıtırda	tıkırda	zırıl da

ii. -DA Eylemleri⁷

iste	bağda	sapta

9. -DAR Eylemleri

aktar	gönder	göster	kotar	kaytar	sırtar

10. -I/U Eylemleri**i. -I Eylemleri**

ağrı	eri	ılı	iğri	kazı	salkı	tanı
berki	farı	ışı	kaşı	mızı	sancı	taşı
cıvı						

ii. -U Eylemleri

bürü	doku	kuru	soğu	soru	tozu	ürü
büyü	koru	kürü	solu	sürü	ulu	üşü
çürü					uyu	yürü

11. -(I)k Eylemleri

acık	burk	gözük	kalk	kork	silik
ayık	gecik	irk	kırk	sark	ürk
birik					

12. -I/AkLA Eylemleri

açıkla	durakla	itekle	sayıkla	tutukla
ayıkla	dürtükle	pinekle	sürükle	uçukla
didikle	gıdıkla	savsakla	tartakla	uyukla

13. -IksA Eylemleri

kanıkısa

14. -II Eylemleri (Dönüşlü Eylemler)

asıl	çekil	irkil	kurul	sıkıl	yamul
atıl	çözül	kaçıl	kurtul	sıyrıl	yamrul
ayıl	dağıl	kapıl	örtül	sokul	yanıl
bayıl	darıl	kasıl	saçıl	soyul	yarıl
boğul	delin	katıl	saçıl	sökül	yayıl
bozul	devril	kavrul	sarı	süzül	yazıl
burkul	dikil	kaykıl	sarsıl	takıl	yığıl
bükül	dökül	kesil	savrul	tıkıl	yıkıl
büzül	durul	kırıl	savul	tutul	yırıl
çakıl	eğil	kıvrıl	seril	üzül	yorul
çarpıl	geril	koyul	serpil	vurul	yumul

15. -ImsA Eylemleri

anımsa	benimse	gülümse	kötümse	sayırımsa
ayırımsa	çoğumsa	gücümse	küçümse	söylemse
azımsa	duyumsa	kaçımsa	özümse	yokumsa

16. -In Eylemleri

acın	bükün	dokun	ıkın	kırın	sezin	taşın
açın	çarpın	düşün	ılın	kıyın	sığın	tepin
ağın	çatın	edin	ısn	ölçün	sıkın	tıkın
alın	çekin	eğın	incin	övün	silin	tutun
arın	çevrin	erin	kaçın	sakın	silkin	vurun
aşın	çırpın	eşın	kalkın	salın	sürün	yakın
avun	çözün	geçin	karın	sarın	şişin	yerin
bakın	değın	gezin	kasın	savun	takın	yetin
barın	devin	gocun	kaşın	sevin	tapın	yırtın
bulun	didin	görün	kazın			

17. -Ir Eylemleri**i. Ses ve madde salınımı belirten -Ir Eylemleri⁸**

aksır	bögür	hapşır	ögür	tıksır	üfür
anır	çağır	osur	öksür	tükür	

ii. Maddeyle temas ve emilim belirten -Ir Eylemleri

ısır	kemir	sıyr	soğur	somur

iii. Diğer -Ir Eylemleri

ayır	devir	esri ¹⁰	kavur	kudur	semir
belir	devşir	evir	kayır	otur	sömür
buyur	eğir	götür	kıvir	savur	süpür
çevir	emzir ⁹	kanır	köpür	seğir	yoğur

18. -IrgA Eylemleri

basırğa	esirge	indirge	yadırga

19. -IşlA Eylemleri

dürtüşle

20. -İştIr Eylemleri**i. Yoğunluk belirten -İştIr eylemleri**

anıştır	eleştir	karıştır	soruştur	takiştir
araştır	geçıştır	kovuştur	sürüştür	veriştir
çağırıştır	ılıştır	savuştur		

ii. Tekrar belirten -İştIr eylemleri

atıştır	dürtüştür	kakıştır	kırpıştır	saçıştır	sokuştur
çekıştır	itiştir	kıpıştır	ovuştur	serpiştir	tıkıştır
çırpıştır					

21. -It Eylemleri**i. -It Eylemleri**

azıt	eğit	işit	pekit	unut
dağıt	ıstıt	kırt	sırt	yalıt

damıt	içit	öğüt	sorut

ii. -It ekinden türemiş tek seslemliler¹¹					

art	dürt	ört	tart	yont
çent	kert	sürt	yırt	

22. -KI Eylemleri	

oku	şakı

23. -KIn Eylemleri	

yutkun	öykün

24. -KIr Eylemleri					

bağır	fişkır	hıçkır	kışkır	püfkür	sümkür
çemkir	geğir	höykür	pavkır	püskür	töskür
çım kır	haykır				

25. -IA Eylemleri						

25.1. İsim + -IA Eylemleri						

açım la	briketle	dosyala	herikle	kirişle	oylum la	sıvazla	tırpanla
açık la	buğula	döküm le	hesapla	klonla	oyum la	sifonla	tipile
adak la	bukağ la	dölle	hidrojenle	klorla	ozonla	siftahla	tiple
adımla	bulgula	dumanla	hikaye le	kolala	ödünç le	sigortala	tirele
afişle	bulgur la	duvakla	hilalle	koltukla	ödünle	sikkele	titrele
aforozla	bumla	düğmele	hizala	konakla	öğüt le	silahla	tohumla
afsunla	burgula	düğüm le	ırala	konukla	öksele	silikatla	tokaçla
afyonla	burunla	dürüm le	ıskala	konum la	ölçüm le	silola	tokatla
ağaçla	buzağ la	düşle	ıslıkla	koşçala	önle	simgele	topakla
ağ la	bütçe le	düzenle	ıstampala	kopyala	örgüle	sinirle	topla
ağula	büyüle	ebele	ışınla	koşam la	örgüt le	sistirele	toprakla
aharla	büzgüle	ebrula	iğnele	koşulla	örnekle	sobele	topukla
akaçla	camla	efsunla	ihbarla	kotla	öyküle	soğanla	torbala
akortla	ceple	eğele	ilaçla	kökle	özetle	solla	tornala
akşamla	cevapla	ekele	ilikle	köpekle	özüm le	solukla	torpille
alaşım la	cımbızla	eklemler	ilintile	körükle	pahla	sonla	törpüle
alazla	cıvatala	elektrikle	ilmekle	köstekle	pakette	sonuçla	tunçla
alçıla	cilala	elle	ilmikle	köşele	palazla	sopala	turala
algıla	ciltle	emayla	imgele	közle	panikle	sorgula	turla
alıntula	contala	encikle	imle	kredile	parafele	soyla	tuşla
alkışla	copla	endazele	imzala	kremle	paraf la	soyutla	tutamla
altla	cumbala	endeksle	indükle	kucakla	parçala	söğüşle	tutkalla
altyazıla	çabala	engelle	inekle	kulaçla	parala ¹²	sönümle	tuzakla
amaçla	çalım la	ensele	iple	kulunla	parkele	stokla	tuzla
ambalajla	çamurla	esinle	isle	kumla	parselle	suçla	tümle
ambarla	çapala	eşle	ispatla	kurcala	paspasla	sula	tünekle
anaforla	çapla	eterle	ispiyonla	kurğula	patakla	sülfürle	tüple
apazla	çapulla	etiketle	istifle	kurşunla	pazarla	süngüle	türküle
aprele	çarşaf la	etkile	işaretle	kuşakla	peçele	sünnetle	tütsüle
arala	çayır la	eyerle	işle	kutula	pençe le	sürgüle	uğurla
argaçla	çekiçle	ezberle	jelatinle	kuzula	perçinle	sürmele	unla

arıkla	çekimle	faksla	jumalle	kükürtle	perdahla	süsle	üçle
arkala	çelikle	faturala	kafesle	külle	perdele	sütrele	ünle
arşınla	çelmele	fiçıla	kâğıtla	kümele	peyle	süzgeçle	üstele
arşivle	çemberle	fırçala	kalafatla	kündele	piyazla	şakulle	üstüpüle
artıkla	çemenle	fırınla	kalayla	kürele	planla	şamarla	ütüle
arzula	çengelle	fısfısla	kalburla	lafıla	planyala	şandelle	üzengile
asfaltla	çentikle	fişkıla	kalıpla	lambala	plasele	şartla	vakumla
astarla	çepelle	fidele	kamala	lanetle	pompala	şekerle	varakla
aşıla	çerçevele	fihristle	kamçıla	lehimle	ponzala	şerbetle	vazelinle
aşla	çeşitle	filarizle	kancala	lekele	postala	şeritle	vergile
ateşle	çeşnile	filizle	kangalla	lığla	poşetle	şiringala	vernikle
atkıla	çevrele	firketele	kanıtla	lifle	poyrazla	şifrele	vidala
avla	çevrile	fiskele	kanla	limanla	presle	şinikle	vitrinle
avuçla	çeyizle	fişle	kantarla	listele	puanla	şişele	vurgula
avurtla	çeyrekle	fitille	kapla	lodosla	puçla	şişle	yabala
ayakla	çıkıla	fitle	kararla	macunla	pulla	şutla	yafıtla
ayarla	çıkınla	fitnele	karbonla	maddele	pusula	tabakala	yağla
ayazla	çırçırila	flitle	karele	madikle	rakamla	tabakla	yağmala
ayıpla	çıtçıtla	formatla	kargıla	makasla	rampala	takozla	yağmurla
ayla	çiçekle	fosfatla	karıkla	malakla	raporla	talanla	yalanla
azarla	çiftele	fotoğrafla	karınla	malala	raptiyele	talaşla	yalazla
azotla	çimdikle	frenle	karişla	markala	raspala	tamamla	yaldızla
badanala	çimentola	frezele	karla	marnla	rende	tamla	yalpala
bağla	çimle	gagala	karşıla	masajla	renkle	tanele	yamala
bağımlla	çirişle	galvanizle	karşıtla	maskele	resimle	tanıkla	yanıtla
bağışla	çitle	gammazla	kartonla	maşala	rezele	tanıla	yarala
baltala	çivile	garantile	kasala	mayala	rimelle	tanımla	yargıla
balyala	çivitle	gazla	kaskola	mayınla	rötuşla	tanıtla	yarıla
balyozla	çizgile	gebrele	kaşagıla	mazotla	rujla	tapala	yarımlla
bandajla	çoğulla	gecele	kaşele	melezle	rüzgârla	taparla	yarmala
bantla	çomakla	geçgeçle	kaşıkla	mıhla	sabahla	tapula	yasakla
barikatla	çömlikle	gemle	kaşla	mimle	sabunla	tarakla	yastıkla
basınçla	çözümle	gezle	katıkla	minele	saçmala	tarazla	yayımlla
belgele	çubukla	gıcıkla	katla	montajla	sahnele	tasarla	yayla
belgile	çulla	gırgırla	katranla	mortla	sakatla	tasımla	yazla
belikle	çuvalla	gırtlakla	kavla	mumla	salçala	tasla	yedekle
belitle	dalla	göğüsle	kayıtla	muştala	salgıla	tasnifle	yeğle
benzinle	damgala	gölgele	kazıkla	muştula	sandıkla	taşla	yelekke
berle	darbele	gölle	keçele	mühürle	sanrıla	tavla	yelkenle
bestele	dayakla	gönye	kefele	müjdele	sansürle	tayla	yelle
beşle	değerle	görüntüle	kefenle	naflatinle	sargıla	tebeşirle	yelpazele
betimle	değnekle	gözlemle	kemerle	nakışla	sarkaçla	tedarikle	yemle
bezikle	demetle	gübrele	kenetle	nalla	savatla	tekle	yıldızla
bezele	demirle	güderile	kepçele	neşterle	savla	tekmele	yivle
bezirle	demle	güdümle	kertikle	nikahla	savsakla	tekmille	yoğurtla
bezle	denetle	gümürle	kesele	nikelle	sayfala	tekrarla	yongala
bıçakla	deneyle	gümüşle	kılağıla	nişanla	sayıla	telala	yorumla
biberle	dengele	güneşle	kılavuzla	noktala	sayımlla	telle	yudumla
bilmezle	depola	günle	kılıçla	notala	saykalla	terasla	yuhla
birle	derecele	güzle	kılıfla	numarala	sekile	terazile	yumakla
bitle	desenle	haçla	kınala	oğlakla	selamla	terbiyele	yumrukla

bitümle	destekle	haddele	kınla	okkala	semerle	terle	yumurtla
bocala	destele	hafızla	kırbaçla	okla	sendele ¹³	tertipte	yükle
bodosla	dikizle	halkala	kırkla	oksijenle	sepetle	testerele	yüzle
boğazla	dilimle	hamurla	kısımla	oksitle	sepile	tetikle	zamanla
boğumla	dinamitle	hançerle	kısıtla	omuzla	sergile	teyelle	zamkla
bohçala	dipçikle	hapazla	kıttkla	onayla	sıfırla	tezgâhla	zarfla
bokla	direnele	harekele	kıyasla	oranla	sınıfla	tezle	zedele
bombala	dirsekle	harmanla	kıyıla	orantıla	sınırla	tıkaçla	zehirle
bordala	dişle	hasırla	kızakla	orsala	sırala	tımarla	zimbala
boyala	dizele	hatılla	kilitle	ortala	sırıkla	tıpala	zımparala
boyula	dizginle	hatırla	kille	otla	sırla	tıraşla	zıpkınla
boynuzla	dizile	havuzla	kırala	oyala	sırtla	tırmıkla	zırvala
bölümle	doğaçla	hecele	kireçle	oyla	sıvala	tırnakla	ziftle
	dopingle	hedefle					zincirle

25.2. Sıfat + -IA Eylemleri

i. Sıfat + -IA Eylemleri (geçişli)

ağırla	aşağıla	doğrula	geçerle	kırıkla	marizle	sıkıla
akla	bütütle	dörtle	genelle	kireçsile	ötele	tazele
alacala	çaprazla	durula	gerçekle	kolayla	özdeşle	temizle
alala	çiftle	düzle	güncelle	kötüle	özgüle	tersle
alla	değirmile	erginle	hazırla	kurula	peydahla	ulula
arakla	denkle	esenle	ikile	kutlula	pakla	zorla
arıla	dışla	eşitle	karala			

ii. Sıfat + -IA Eylemleri (geçişsiz)

afalla	ferahla	hamla	rahatla	serinle	şişmanla	ucuzla
aykırıla	genişle	ihtiyarla	sakinle	sersemle	tırılla	yavaşla
bayatla	gerile	pepele	semizle	sıcakla	topalla	zayıfla
bengile	hafifle	pisle	serbestle			

25.3. Zarf + -IA Eylemleri

ertele	hiçle	nicele	nitele	öncele	yinele	evetle

25.4. Yansıma/ Seslenme sözcükleri + -IA Eylemleri

ağla ¹⁴	dehle	haşla	kışkışla	pırla	şapla	üfle
ahla	fırla	havla	kışla	pırpırla	şarla	vakla
carla	fısla	hayla	kütle	pırtla	şırla	vakvakla
cırtla	fosla	hırla	lüple	pışıpışla	şorla	vıcıkla
cıyakla	gakla	hışla	mele	poşpoşla	tıkla	vınlı
cızla	gıdakla	hohla	mıncıkla	pörtle	tınla	vırla
ciyakla	gırtla	hopla	mırla	puflla	tıpışla	vızla
çağla	gurkla	horla	miyavla	püfle	tırtıkla	viyakla
çatla	gurla	hortla	ofla	sızla	tısla	zırla
çınla	gümle	ihla	parla	şakla	tosla	zıpla
çıtla	gürle	inle ¹⁵	patla	şakşakla	ufla	zonkla
defle	harla	kekele	pehpehle			

25.5. -Et + -IA Eylemleri

gözetle

25.6. Diğer -IA Eylemleri (Eklendiği kök günümüz Türkçesi'nde bir anlam taşımayan ya da anlamından uzaklaşmış sözcükler + -IA)¹⁶

anla	çakozla	eğle	ısla	kutla	söyle
atla	çitile	emekle	ısmarla	özle	tasla
bahkla	dağla	etekle	incele	payla	tökezele
başla	damla	eyle	irdele	rastla	uğrala
bekle	dazla	fıstıkla	izle	sakla	uslamla
belinle	derle	gizle	keşle	salla	yadımla
belirle	dızla	gözle	kokla	sapla	yasla
belle	dinle	hakla	kolla	sezinle	yolla
besle					

26. -IAn Eylemleri**26.1. İsim + -IAn Eylemleri**

adlan	coşkulan	gamlan	kapılan	millen	streslen
ağdalan	cücüklen	gayretlen	karıncalan	mutlan	sulan
ağırşaklan	cüretlen	gazaplan	kasavetlen	neşelen	süratlen
akıllan	çapaklan	gazlan	katkılan	oğullan	şekillen
alakalan	çarşafılan	gıcıklan	kavılan	öbeklen	şenlen
alevlen	çatallan	göbeklen	kaygılan	öçlen	şereflen
ardaklan	çavlan	görevlen	keçelen	öfkelen	şiddetlen
arılan	çayırlan	görgülen	kederlen	örgütlen	şimşeklen
arızalan	çeğmellen	gövdelen	kepeklen	örümceklen	şuurlan
arlan	çerezlen	gruplan	keyiflen	pahalan	şüphelen
asılan	çiğalan	gururlan	kıllan	palazlan	talazlan
ateşlen	çiçeklen	güçlen	kırçıllan	paralan	tanelen
atlan	çillen	güvelen	kıvamlan	parazitlen	tasalan
ballan	çimlen	halelen	kıvançlan	paslan	tatlan
barklan	çizgilen	hararetlen	kıvılcımlan	peltelen	telaşlan
bedirlen	çöreklen	hareketlen	kıvrımlan	pihtılan	temellen
beneklen	çukurlan	harelen	kıymetlen	pipiriklen	teşkilatlan
benlen	dalgalan	hasetlen	kibirilen	pirelen	tırtıllan
bereketlen	dallan	hastalan	kinlen	posalan	tiftiklen
berelen	damarlan	havalan	kirlen	potlan	tirfillen
bıyıklan	değerlen	hayıflan	kokorozlan	puslan	tohumlan
biçimlen	dehşetlen	helecanlan	kokulan	pürçeklen	tomurcuklan
bilgilen	demlen	helmelen	konuşlan	pürtüklen	torbalan
bilinçlen	dengelen	heveslen	konutlan	pürüzlen	tortulan
bitlen	dertlen	heyecanlan	kökenlen	pütürilen	tozlan
boğumlan	dillen	hırslan	köklen	raşelen	tüllen
boklan	dişlen	hişimlan	köprülen	renklen	tümülen
boncuklan	dumanlan	hızlan	kristallen	rutubetlen	tümörülen
borçlan	duvaklan	hiddetlen	kullan	ruziklen	tüylen
boylan	duygulan	hislen	kurtlan	rüzgârlan	uçlan
boynuzlan	düğümlen	huylan	kurumlan	sabunlan	umutlan
böceklen	edeplen	hüzünlen	kuşkulan	saçaklan	uslan

böcelen	efkarlan	ışıklan	kutuplan	sakallan	ümitlen
budaklan	elektriklen	ikirciklen	kuvvetlen	sakatlan	ünlen
buğulan	endişelen	ilgilan	küflen	sancılan	vasıflan
bulutlan	eseflen	iltihaplan	kültürülen	serinlen	yakamozlan
buzlan	esinlen	ipliklen	kümbetlen	sevдалan	yapraklan
canlan	etenelen	irinlen	kümelen	sıtmalan	yararlan
celallen	etlen	isteklen	lezzetlen	silahlan	yaşlan
cephelen	evhamlan	işkillen	mallan	silahsızlan	yelelen
cerahatlan	ezgilen	iştahlan	menevişlen	sineklen	yemişlen
cesaretlen	faydalan	kabuklan	meraklan	sinirlen	yosunlan
cezalan	fenlen	kademelen	merkezlen	sislen	yurtlan
cihazlan	ferahlan	kahırlan	mevzilen	sonlan	yüreklen
cilvelen	feyizlen	kahpelen	meyvelen	sonuçlan	zevklen
cinlen	filizlen	kanatlan	mikroplan	sorguçlan	sporlan
cisimlen	fiyatlan	kanlan		sütlen	

26.2. İsim + -IAn Eylemleri (Belli bir şekilde davranmak/ X gibi yapmak)

ağalan	dayılan	erkeklen	itlen	koçlan	şahlan
babalan	efelen	horozlan	kabadayılan	köpeklen	yavuzlan
büyüklen					

26.3. Sıfat + -IAn Eylemleri

acılan	ayrılan	diklen	körülen	sabırsızlan
akçılın	beyazlan	diñçlen	mağrurlan	sertlen
aksilen	bollan	esaslan	mutlulan	siyahlan
alacalan	cıvıklan	huysuzlan	pimpiriklen	titizlen
arsızlan	delilen	ivedilen	pislen	yeşillen
aydınlan	densizlen	kokozlan	rahatsızlan	

26.4. Seslenme sözcükleri + -IAn Eylemleri

betelen	dırdırlan	mızıklan	sabuklan	vahvahlan
böbürlen	dırlan	mızımızlan	seslen	yazıklan

26.5. Diğer -IAn Eylemleri

ayaklan	evlen	hallen	kaşarlan	soluklan	yankılan
bilmezlen	gazellen	harılan	koşullan	terslen	yaylan
çıplın	gevezelen	hoşlan	sahiplen	tıkımlan	yellen
çullan	gönüllan	içlen	sebeplen	uzaklan	yıllan
dinlen ¹⁷	güneşlen	kapaklan	siperlen	üşlen	

27. -Iaş Eylemleri

27.1.1. İsim+ -Iaş Eylemleri (Durum değiştirme eylemleri)

abanozlaş	boynuzlaş	dazkırış	hizipleş	közleş	resimleş	tazılaş
abideleş	bozkırış	delikleş	holdingleş	kullaş	robotlaş	tekelleş
acemleş	buğulaş	destanlaş	horozlaş	kurallaş	Rumlaş	temelleş
acılaş	buharlaş	deyimleş	hulyalaş	kuzulaş	Ruslaş	tenhalaş
adlaş	buzağılaş	dikenleş	ırmaklaş	külçeleş	sabunlaş	tilkileş
ağaçlaş	buzlaş	dilleş	ifritleş	kütükleş	sağırlaş	tipleş
ağdalaş	buzullaş	dişileş	ihtisaslaş	laçkalaş	sakızlaş	tiritleş
ağılaş	bülbülleş	domuzlaş	ilahlaş	laikleş	salgınlaş	tırşeleş

ahitleş	cadılaş	dostlaş	ilkeleş	lifleş	sapıklaş	topaklaş
Almanlaş	camlaş	efeleş	insanlaş	melezleş	sınıflaş	tortulaş
anılaş	cazibeleş	efsaneleş	İslamlaş	milletleş	sıvılaş	tortullaş
anıtlaş	cemaatleş	ekleş	kadrolaş	mitleş	simgeleş	tozlaş
apseleş	cennetleş	erkekleş	kalıplaş	modalaş	sirkeleş	tunçlaş
Araplaş	cepheleş	eşekleş	kalplaş	mumlaş	siyahlaş	turşulaş
argolaş	cinleş	eterleş	kararlaş	nasırlaş	Slavlaş	tutkulaş
arıklaş	cisimleş	facialaş	karılaş	nesneleş	softalaş	tümörleş
asalaklaş	cücükleş	filozoflaş	kartelleş	neticeleş	sucuklaş	Türkleş
ayranlaş	çakırlaş	fıravunlaş	kaslaş	odunlaş	şabanlaş	türküleş
ayırımlaş	çamurlaş	formülleş	katırlaş	okullaş	şaşılaş	uluslaş
bağımlaş	çatalaş	fosilleş	kavlaş	oluklaş	şebekleş	urlaş
bakırlaş	çayırlaş	Fransızlaş	keçeleş	organlaş	şehirleş	ustalaş
bançolaş	çeneleş	Frenkleş	keçileş	ormanlaş	şekilleş	uydulaş
bayırlaş	çeteleş	gazlaş	kelleş	oyunlaş	şirketleş	uzmanlaş
bayraklaş	çıbanlaş	gerillalaş	kentleş	ozonlaş	şistleş	üçleş
bebekleş	çiçekleş	göçebeleş	kırçılılaş	öbekleş	şuurlaş	ülküleştir
bedirleş	çifteleş	gölleş	kireçleş	özleş	tabulaş	yapılaş
benekleş	çirozlaş	gruplaş	kistleş	palazlaş	tahtalaş	yasalaş
betonlaş	çizgileş	hamurlaş	kişileş	partileş	tanrılaş	yedekleş
bitkileş	çocuklaş	hayvanlaş	klişeleş	pelteleş	taşıllaş	yerlileş
bloklaş	çoraklaş	helvalaş	kökleş	pıhtılaş	taşlaş	yıldızlaş
boklaş	çölleş	hevenkleş	köleleş	piçleş	Tatarlaş	yöreselles
boncuklaş	çukurlaş	hıyarlaş	köyleş	putlaş		

27.1.2. İsim + -İaş Eylemleri (İşteşlik belirten eylemler)

ağızlaş	dertleş	inatlaş	kurşunlaş	ödünçleş	sözleş
antlaş	dırılaş	kamplaş	kutuplaş	öğürleş	şakalaş
bayramlaş	eşleş	kandilleş	küfürleş	paslaş	şartlaş
bileş	haberleş	karşıtlaş	mahkemeleş	paylaş	telefonlaş
birleş	halleş	kavgalaş	mektuplaş	pazarlaş	tokalaş
cebelleş	hayırlaş	kavilleş	nöbetleş	randevulaş	uzlaş
çilveleş	helalleş	keşikleş	odaklaş	restleş	vedalaş
çiftleş	hesaplaş	klikleş	ortaklaş	senetleş	yardımlaş
davalaş	iddialaş				yüzleş

27.2. Sıfat + -İaş Eylemleri (Durum değiştirme eylemleri)

acayıpleş	bezginleş	denkleş	güdükleş	kıtlaş	sabitleş	titizleş
acemileş	bıçkınlaş	densizleş	gülünçleş	kıyaklaş	sadeleş	titrekleş
açıklaş	billurlaş	derinleş	gümüşileş	kızgınlaş	saflaş	tizleş
adileş	bodurlaş	devleş	güncelleş	kızillaş	sakarlaş	trajikleş
afacanlaş	boğuklaş	dikleş	gürbüzleş	kibarlaş	sakinleş	tuhaflaş
afallaş	bollaş	dinçleş	gürleş	klasikleş	salaklaş	uçuklaş
ağırlaş	bönleş	dinginleş	güzelleş	koflaş	salozlaş	ululaş
ahmaklaş	bronzlaş	dirileş	hafifleş	kolaylaş	sarılaş	ulusallaş
akçillaş	budalalaş	divaneleş	hainleş	korlaş	sarplaş	uyanıklaş
aklaş	bulanıklaş	doğallaş	halsizleş	koyulaş	sathileş	uygarlaş
aksileş	buruklaş	dolgunlaş	hamlaş	körleş	semeleş	uysallaş
aktifleş	bücürleş	donuklaş	hantallaş	kötüleş	semizleş	uyuzlaş
alçaklaş	bütünleş	durulaş	haraplaş	kurulaş	serinleş	uzaklaş
alenileş	cansızlaş	düzleş	haşarılıaş	kutsallaş	sersemleş	ürkekleş

alıklaş	caziplēş	ebedileş	haşinleş	kutsileş	sertleş	üstünleş
allaş	cenkleş	eblehleş	haylazlaş	kütleş	sessizleş	vahşileş
altınlaş	cılızlaş	edepsizleş	hımbıllaş	laubalileş	sıcaklaş	varsıllaş
anaçlaş	cılklaş	edilgenleş	hınzırlaş	legalleş	sıklaş	viranlaş
aptallaş	cıvıklaş	ehlileş	hırçınlaş	liberalleş	sıskalaş	yabanileş
arılaş	ciddileş	enayileş	hinleş	matlaş	sıvıklaş	yakınlaş
arsızlaş	cimrileş	enezeleş	hoşlaş	mavileş	silikleş	yaklaş
asabileş	çoşkunlaş	enginleş	hödükleş	millileş	sinsileş	yalçınlaş
asileş	cömertleş	ergenleş	huysuzlaş	morlaş	sivilleş	yalnızlaş
askerileş	cüceleş	erginleş	ılıklaş	muzırlaş	sivrileş	yansızlaş
asrileş	çabuklaş	esenleş	ıraklaş	muzipleş	soğuklaş	yapaylaş
aşağılaş	çağcillaş	eskileş	ıssızlaş	nankörleş	soluklaş	yapısallaş
avareleş	çağdaşlaş	esmerleş	ikileş	nazikleş	soyutlaş	yassılaş
aykırılış	çapkınlaş	esnekleş	ilginçleş	nefileş	sterilleş	yatkınlaş
ayrılış	çaprazlaş	etkinleş	ilkelleş	netleş	sululaş	yavanlaş
azgınlaş	çarpıklaş	etkisizleş	ilsizleş	normalleş	süflileş	yaygınlaş
azmanlaş	çatıklaş	evcilleş	insancillaş	oburlaş	şapşallaş	yayvanlaş
bağlılaş	çelikleş	fakirleş	irileş	olağanlaş	Şarklılaş	yeğınleş
bağnazlaş	çetinleş	farklılaş	itleş	olgunlaş	şaşkınlaş	yenileş
barbarlaş	çetrefilleş	farksızlaş	ivedileş	özdeşleş	şeffaflaş	yerelleş
barizleş	çevikleş	faşistleş	iyileş	özelleş	şehirlileş	yetkinleş
basitleş	çılınlaş	federalleş	kabalaş	özerkleş	şekerleş	yiğitleş
başkalaş	çıplaklaş	fenalaş	kâfirleş	özgünleş	şıklaş	yobazlaş
batılılaş	çiftleş	fersizleş	kahınlaş	özgürleş	şirretleş	yoğunlaş
bayağılaş	çigleş	fettanlaş	kartlaş	pahalılaş	tabiileş	yoksullaş
baygınlaş	çipilleş	garipleş	katılaş	pasifleş	tarafsızlaş	yozaş
bedavalaş	çirkefleş	garphılaş	katıleş	pekleş	tatlılaş	yüzsüzleş
bedbinleş	çirkinleş	gavurlaş	kavileş	pesleş	tatsızlaş	zebunlaş
bediileş	çopurlaş	gençleş	kelleş	pintileş	tazeleş	zenginleş
belirginleş	çöckünleş	genelleş	kesatlaş	pisleş	tekleş	zindeleş
bencilleş	dalgınlaş	genleş	kesinleş	pratikleş	tersleş	zirzoplaş
bengileş	dargınlaş	gerçekleş	kılıbıklaş	radikalleş	tetikleş	zorlaş
berraklaş	darlaş	gerginleş	kıraçlaş	resmıleş	tezleş	zügürtleş
beterleş	dazlaklaş	globalleş	kırılş	revanlaş	tıkızlaş	züppeleş
beyazlaş	demirleş	güçleş	kısırlaş	rezilleş	ticarileş	

27.3. Zarf + -İaş Eylemleri

fazlalaş sahilēş

28. -nA Eylemleri

ağna çiğne esne kayna kişne

29. -p Eylemleri

çarp çırp kırp serp

30. -rA Eylemleriçokra gevre kıpra kükre südre titre yıpra
doğra kavra kıvra sıçra şakra

31. -sA Eylemleri

açınsa	çirkinse	gerekse	koçsa	örnekse	tekese	üstünse
ağırnsa	çoksa	hafifse	kutsa	savsa	uğursa	yakınsa
aksa	duraksa	ıraksa	küçükse	susa	umursa	yelse
aşığısa	evse	kanıtsa	ökse	tavsa	uzaksa	yurtsa
büyükse	garipse	kapsa	önemse			

32. -sI Eylemleri

ansı	çiçeksi	düvesi	yadsı	yansı

33. -sIn Eylemleri

gereksin	zorsun	tiksin ¹⁸

34. -y Eylemleri

cay	giy	kay	koy	say	soy	uy
doy	göy	kıy	oy	siy	tüy	yay
duy						

EK IIB**1. İsimlerden oluşan Eylemler**

acı	etki	kayşa	üvey	zıbar
damla	gerek ¹⁹	tepki		

2. Sıfatlardan oluşan Eylemler

bavlı	ekşi	eski	köhne

3. Etmek Eylemleri²⁰

addet	cebret	gaslet	hatmet	kaydet	naklet	seyret
affet	cehdet	gaspert	hazmet	kaydet	nakşet	sırret
ahdet	cevret	guslet	hazzet	keşfet	neşret	şükret
ahzet	cezbet	haccet	hicvet	keyfet	nükset	tabet
akdet	defet	haczet	hisset	küfret	raptet	vadet
akset	defnet	hakket	hükmet	lağvet	recmet	vehmet
atfet	devret	hallet	kahret	lütfet	reddet	zannet
azlet	emret	hamdet	kastet	mahvet	rekzet	zehret
azmet	faslet	hamlet	katet	menet	resmet	zikret
bahset	feshet	hapset	katlet	methet	sabret	zulmet
bahşet	fethet	hasret	kavlet	meylet		

4. Eylemek Eylemleri

affeyle	emreyle	kahreyle	reddeyle	sabreyle	seyreyle	şükreyle

5. Olmak Eylemleri

addol	gaşyol	kaybol	menol	vadol
affol	hallol	kaydol	reddol	vahyol
azlol	kahrol	mahvol	sırrol	zehrol
defol	katol			

6. Birleşik Eylemler**i.**

alılıkoy	bakakal	çıkaryaz	düşeyaz	koyuver	öleyaz	süregel
alıver	çıkagel	donakal	kalakal	olagel	salıver	şaşakal
artakal						

ii.

öngör	vazgeç	elver	feyzal	devral
varsay				

EK II C

1. DÖNÜŞLÜ Eylemler**1.1. -n Eylemleri (Dönüşlü Eylemler)**

aran	dayan	giyin	örtün	yalan
bilen	dilen	kapan	soyun	yaman
boşan	dolan	kazan	sürtün	yan ²²
boyan	dökün	korun	taran	yarar
çalkan	dövün	kuşan	tıkan	yıkan
dadan ²¹	gerin			

1.2. İsim + -IA + -n Eylemleri²³

adaklan	etkilen	kınalan	mıknatıslan	sarımsaklan	temizlen
ağaçlan	gizlen	kilitlen	morfinlen	sıralan	tertiplen
ağılan	gölgelen	kireçlen*	mumlan	sihirlen	topaklan
aklan	gümüşlen	klorlan	mürekkeplen	sirkelen*	toplan
allan	halkalan	kolalan	nişanlan	sözlen	tutkallan
arılan	hamurlan	kolonyalan	nişastalan*	sürmelen	tuzlan*
avlan	haşlan	konumlan	nodullan	süslen	tükürüklen
ayazlan	hazırlan	köpüklen*	paklan	şartlan	tütsülen
bağlan	ıslan	kurşunlan	pamuklan*	şekerlen*	unlan
bütünlän	islen	kurulan	parçalan	taharetlen	ütülen
büyülen	kaplan	kükürtlen	perdelen	talaşlan	verniklen
çamurlan*	karlan*	küllen	pullan	tarazlan	yağlan*
çirişlen	katlan	macunlan	raptiyelen	tazelen	yalpalan
eğlen	katranlan*	maltlan	saklan	tebeşirlen	yüklen
eklemlen	kaynaklan	maskaralan	salçalan	tekerlen	zehirlen
erginlen	kenetlen	mayalan*	sallan		
eşitlen	keselen	mıhlan	saplan		

1.3. -AlA + -n Eylemleri

çalkalan	hırpalan	saçalan	silkelen	yakalan
debelen	oyalın	sarmalan	ufalan	zedelen
eşelen				

1.4. -ArIA + -n Eylemleri

toparlan

1.5. -DA + -n Eylemleri

aldan	kımıldan	mırıldan	mızırđan	somurđan	vızıldan
fırıldan	kıpırđan	mızıldan	sızıldan	vırıldan	yelten
homurđan					

1.6. -IkIA + -n Eylemleri

sürüklen

1.7. -ImSA + -n Eylemleri

çekimsen

1.8. -rA + n Eylemleri

davran	iğren	imren	kıvrın	yıpran

2. İŞTEŞ Eylemler**2.1. Eylem + -(I)ş (Karşılıklılık belirten -(I)ş eylemleri)**

atış	boğuş	doyuş	kariş	öpüş	taniş
ayrılış	bozuş	dövüş	karmaş	örtüş	tartış
ayrış	çağrış	dürtüş	kavuş	özleş	tepiş
bağdaş	çağrış	emiş	kesiş	sarmaş	tokuş
bağırış	çapraş	fısildeş	kırpış	sataş ²⁴	tutuş
bakış	çarpış	fingirdeş	kıyış	savaş	uyuş
barış	çatış	geçiş	koçuş	sayış	uyuş
benzeş	çekiş	giriş	konus	seviş	vuruş
bıkış	çeliş	görüş	küstüş	soruş	yakış
bırakış	dalaş	güreş	oynaş	sövüş	yaraş
biliş	daniş	itiş	ödeş	sürtüş	yazış
biniş	dayanış	kakış	ölçüş	takış	yeniş
bitiş	didiş	kapış			

2.2. Eylem + -Iş (Bir kaynağa doğru hareket belirten -Iş eylemleri)

birikiş	deriş	kapış	tikiş	üşüş
çöküş	doluş	sokuş	toplaş	yığış

2.3. Eylem + -Iş (Bir kaynaktan dışarı doğru hareket belirten -Iş eylemleri)

çözüş	kaçış	koşuş	uçuş

2.4. Eylem+ -Iş (Topluca yapılan bir hareketi belirten -Iş eylemleri)

ağlaş	buluş	fıkırdaş	kaynaş	sığış
azış	cıvıldaş	gülüş	kıkırdaş	titreş
bağrış	çağrış	haykırış	kıpırdaş	üleş
bekleş	çığrış	hırıldeş	kırış	ürüş
bölüş	çırpış	katiş	ötüş	vıcırdaş

2.5. Eylem + -Iş (Durum değişikliği belirten -Iş eylemleri)

değiş	dönüş	geliş	oluş

2.6. Eylem + -Iş (Yapılan hareketin yoğunluğunu belirten -Iş eylemleri)

çıkış	eriş	kalkış	kızış	pekiş
dayatış	giriş	kamaş	kokuş	uyuş

2.7. Eylem + -Iş (Geçişli eylemlere eklenerek geçişsiz eyleme dönüşen -Iş eylemleri)

bulaş	büzüş	kırış	sıkış	ulaş
buruş	dolaş	savuş		

2.8. Diğer -Iş eylemleri²⁵

alış ²⁶	depreş	sırnaş	soğuş	yılış
apış ²⁷	iliş	sıvaş	yanaş	yıvış
çalış	mayış	sıvış	yapış	uğraş
eğleş ²⁸				

2.9. Eylem + IA + Ő (İŞteşlik/ karşılıklılık belirten eylemler)

anlaş	eşitleş	işaretleş	kümeleş	selamlaş
bağıtlaş	etkileş	karşılaş	meleş	söyleş
bağlaş	gagalaş	koklaş	merhabalaş	süngüleş
boğazlaş	gırtlaklaş	kucaklaş	pençe leş	toslaş
destekleş	hır laş	kurşunlaş	rastlaş	yumruklaş
elleş				

3. ETTİRGEN Eylemler**3.1. -Ir/-Ar eki alan ettirgen eylemler**

artır	doğur	geçir	kopar	şişir
aşır	do yur	göçer	onar	taşır
batır	du yur	göçür	pişir	uçur
bitir	düşür	içir	sızır	yatır
çıkır		kaçır	şaşır	yitir

3.2. -Dir ettirgen ekini alan eylemler**3.2.1. Tek seslemlı -Dir eki alan ettirgen eylemler**

açtır	çaktır	ektir	kıydır	saydır	taptır
ağdır	çaldır	emdir	kızdır	seçtir	tarttır
aldır	çattır	erdir	kondur	sektir	tattır
andır	çektir	estir	koştur	sevdır	tuttur
arttır	çıldır	ettir	kovdur	sezdir	tüttür
astır	çimdir	ezdir	koydur	sığdır	tüydür
açtır	çizdir	gerdir	kurdur	sızdır	umdur
attır	çöktür	gezdır	kustur	siktir	uydur
azdır	çözdür	giydır	küstür	sildir	vardır
baktır	daldır	gördür	ondur	silktir	verdir
bastır	dedir	güldür	ovdur	sindir	vurdur
bezdır	değdir	indir	oydur	soktur	yaptır
bıktır	deştir	ittir	ölçtür	soldur	yardır
biçtir	deldir	ivdir	öldür	sordur	yaydır
bildir	diktir	kaldır	öptür	soydur	yazdır
bindir	dindir	kandır	ördür	söktür	yedir
boğdur	dizdir	kaptır	örttür	söndür	yettir
bozdur	doğdur	kardır	öttür	sövdür	yığdır
böldür	doldur	kaydır	sağdır	sundur	yıktır
buldur	dondur	kazdır	saldır	sustur	yıldır
burdur	döktür	kestir	sandır	sündür	yırttır
büktür	döndür	kıldır	saptır	sürçtür	yoldur
büzdür	dövdür	kırdır	sardır	sürdür	yumdur
caydır	durdur	kırktır	sattır	süzdür	yuttur
çoştur	eğdir	kıstır	savdır	taktır	yüzdür

3.2.2. -An + -Dir

abandır	dadandır	gönendir	kazandır	usandır
beğendir	dayandır	gücendir	kıskandır	utandır
boşandır	dilendir	inandır	özendir	uyandır

bulandır	dolandır

3.2.3. -Et + -Dir

gözetir

3.2.4. Et(mek) + -Dir

aksettir	hapsettir	kaydettir	meylettir
azmettir	hissettir	keşfettir	affettir

3.2.5. -Ik + -Dir

acıktır	biriktir	çiziktir ²⁹	geciktir

3.2.6. -In + -Dir

arındır	barındır	düşündür	ılındır	sezindir
acındır	bulundur	esindir	ııındır	sıvındır
açındır	çözündür	geçindir	kalkındır	silkindir
aşındır	devindir	gocundur	kaşındır	süründür
avundur	dokundur	ıkındır	sevindir	tepidir

3.2.7. -Iş+ -Dir Eylemleri**i. -Iş + -Dir (Durum değişikliği belirten eylemler)**

değiştir	dönüştür	geliştir	oluştur

ii. -Iş + -Dir (Hareket yoğunluğu belirten eylemler)

çıkıştır	kamaştır	kokuştur	uyuştur	yetiştir
eriştir	kızıştır	pekiştir	yatıştır	

iii. Diğer -Iş + -Dir Eylemleri

alıştır	bulaştır	dolaştır	karmaştır	sığıştır	tokuştur
anlaştır	buruştur	dövüştür	katiştir	sıkıştır	tutuştur
ayrıştır	büzüştür	emiştir	kavuştur	sırnaştır	uğraştır
azıştır	çakıştır	görüştür	kaynaştır	sıvaştır	ulaştır
bağrıştır	çalıştır	güreştir	kırıştır	sövüştür	uyuştur
barıştır	çarpıştır	iliştir	konuştur	sürtüştür	üleştir
bitiştir	çatıştır	kapiştır	koşuştur	tanıştır	yakıştır
bölüştür	depreştir	karıştır	ölçüştür	titreştir	

3.2.8 -It + -Dir

işittir	unuttur

3.2.9. -IAn + -Dir

adlandır	derecelendir	isteklendir	neticelendir	sulandır
ağaçlandır	detaylandır	işkillendir	nitelendir	süratlendir
ağlılandır	dillendir	iştahlandır	numaralandır	sürüklendir
akılandır	dinlendir	kademelendir	nurlandır	süslendir
alacalandır	duygulandır	kadrolandır	onurlandır	sütlendir
alakalandır	eğlendir	kanatlandır	oyalandır	şahlandır
alevlendir	elektriklendir	kanıtlandır	ödevlendir	şartlandır
anlamlandır	esaslandır	kanlandır	ödüllendir	şekillendir

ateşlendir	evlendir	kapılandır	öfkelenir	şenlendir
atlandır	faizlendir	katlandır	ölçülendir	şereflendir
ayaklandır	ferahlandır	kaygılandır	örgütlendir	şiddetlendir
ayazlandır	fiyatlandır	kederlendir	örneklendir	şümullendir
baharatlandır	gazaplandır	kıymetlendir	paslandır	şüphelendir
balıklandır	gerekçelendir	klorürlendir	payelendir	taksitlendir
ballandır	gölgelendir	kokulandır	pirelendir	tariflendir
belgelendir	görevlendir	konumlandır	projelendir	tarihlendir
biçimlendir	gruplandır	konuşlandır	puanlandır	tatlandır
bilgilendir	güçlendir	koşullandır	puslandır	tavlandır
bilinçlendir	gümrüklendir	köklendir	renklendir	telaşlandır
borçlandır	hararetlendir	kredilendir	resimlendir	tellendir
boyunlandır	hareketlendir	kristallendir	ruhsatlandır	temellendir
bölümlendir	hastalandır	kullandır	rutubetlendir	teşkilatlandır
buğulandır	havalandır	kurtlandır	sallandır	topraklandır
canlandır	heyecanlandır	kuruşlandır	sayfalandır	töhmetlendir
cemilendir	hırslandır	kuşkulandır	seslendir	tüylendir
cesaretlendir	hızlandır	kuvvetlendir	sıfatlandır	umutlandır
cevaplandır	hiddetlendir	küflendir	sınıflandır	ücretlendir
cezalandır	hudutlandır	lezzetlendir	sınırlandır	ümitlendir
çalılandır	huylandır	manalandır	silahlandır	vasıflandır
çeşitlendir	hüzünlendir	mayalandır	silahsızlandır	vazifelendir
çiçeklendir	ışıklandır	meraklandır	sinirlendir	vergilendir
çimlendir	ışınlandır	mutlandır	sislendir	yaylandır
çullandır	içlendir	mutlulandır	sonlandır	yetkilendir
dalgalandır	ifadelendir	mükâfatlandır	sonuçlandır	yğitlendir
dallandır	ilgilendir	müziklendir	sözlendir	yönlendir
değerlendir	ilişkilendir	nemalandır	suçlandır	yüreklendir
demlendir	isimlendir	nemlendir		

3.2.10. -IAş + -DIR Ettirgen Eylemleri

abideleştir	çoğullaştır	hayvanlaştır	matlaştır	sembolleştir
acayıpleştir	çopurlaştır	heykelleştir	mavileştir	sendikalaştır
aceleleştir	çoraklaştır	hiçleştir	maymunlaştır	sertleştir
acemleştir	çölleştir	hikayeleştir	medenileştir	sevimlileştir
acılaştır	dalgınlaştır	hoşlaştır	melezleştir	sevimsizleştir
açıklaştır	damaksıllaştır	Hristiyanlaştır	merkezileştir	seyrekleştir
adileştir	darlaştır	hulyalaştır	merkezleştir	sıcaklaştır
afallaştır	demokratikleştir	huysuzlaştır	mermerleştir	sıfatlaştır
ağdalaştır	dengesizleştir	ılıklaştır	meşrulaştır	sıkılaştır
ağırleştir	denkleştir	idealleştir	militalaştır	sıkılaştır
ahenkleştir	derinleştir	ilahlaştır	millileştir	sıradanlaştır
ahmaklaştır	devleştir	ilkelleştir	mineralleştir	silikleştir
akılsallaştır	devletleştir	İslamlaştır	minyatürleştir	simgeleştir
akışkanlaştır	deyimleştir	İslavlaştır	mitleştir	sinemalaştır
aklaştır	dışlaştır	ivedileştir	modalaştır	sistemleştir
akortsuzlaştır	dikleştir	iyileştir	modernleştir	sivilleştir
aktifleştir	dinamikleştir	iyonlaştır	monotonlaştır	sivrileştir
alafrangalaştır	dinginleştir	kabalaştır	muasırılaştır	sloganlaştır
alaturkalaştır	dişileştir	kadifeleştir	mükemmelleştir	soğuklaştır
alçaklaştır	dişilleştir	kalinlaştır	müslümanlaştır	somutlaştır

alıklar	divaneleştir	kamburlaştır	müzminleştir	sosyalleştir
Almanlaştır	dizeleştir	kamulaştır	nazikleştir	soysuzlaştır
analıştır	dogmalaştır	kangrenleştir	neftileştir	soyutlaştır
anıtlaştır	doğallaştır	kanserleştir	netleştir	sömürgeleştir
anlamsızlaştır	doğululaştır	kanunlaştır	olağanlaştır	standartlaştır
aptallaştır	doğurganlaştır	kapitalistleştir	ormanlaştır	suskunlaştır
Arapçalaştır	donuklaştır	karamsarlaştır	ortaklaştır	süblimleştir
Araplaştır	dramatikleştir	karikatürleştir	ölmezleştir	Şarklılaştır
arılaştır	durgunlaştır	katılaştır	ölümsüzleştir	şeffaflaştır
Arnavutlaştır	duyarsızlaştır	kavileştir	öyküleştir	şehirlileştir
askerleştir	ebdileştir	kavramlaştır	özdeşleştir	şekerleştir
bağdaşıklaştır	edilgenleştir	keçeleştir	özelleştir	şemalaştır
bağımsızlaştır	efsaneleştir	kemikleştir	özerkleştir	şıklaştır
basıklaştır	ehlileştir	kesinleştir	özgünleştir	şüirleştir
basitleştir	ekleştir	keskinleştir	özgürleştir	tabileştir
başkalaştır	ergenleştir	kısırlaştır	özleştir	tabulaştır
batılılaştır	esmerleştir	kıvamlaştır	paralleleştir	tanrılaştır
bayağılaştır	esnekleştir	kıymetleştir	parlaklaştır	tarafsızlaştır
bayındırlaştır	eşitleştir	kireçsizleştir	pasifleştir	tatlılaştır
bedbinleştir	eşleştir	kişiselleştir	pekleştir	tekelleştir
belirginleştir	eterleştir	kitaplaştır	pembeleştir	tembelleştir
berraklaştır	etkinleştir	klasikleştir	perçinleştir	temelleştir
biçimselleştir	etkisizleştir	klorürleştir	pihtılaştır	termikleştir
bileştir	evcilleştir	kocamanlaştır	plazmalaştır	tezleştir
bilimselleştir	evrenselleştir	kolaylaştır	polimerleştir	tipleştir
billurlaştır	fakirleştir	kolektifleştir	pratikleştir	tiyatrolaştır
bireyleştir	farklılaştır	komikleştir	profesyonelleştir	topaklaştır
bireyselleştir	faşistleştir	korkunçlaştır	programlaştır	toplumlaştır
birleştir	fenalaştır	koşutlaştır	putlaştır	toplumsallaştır
bollaştır	filmeleştir	koyulaştır	radikalleştir	tozlaştır
buharlaştır	formülleştir	kökleştir	rasyonelleştir	tunçlaştır
bulanıklaştır	Fransızlaştır	köleleştir	resmîleştir	Türkçeleştir
cansızlaştır	Frenkleştir	kömürleştir	robotlaştır	Türkleştir
cazibeleştir	garplılaştır	körleştir	romanlaştır	türküleştir
caziplerleştir	gazlaştır	kötüleştir	ruhsuzlaştır	uydulaştır
cıvıklaştır	geçersizleştir	köyleştir	Rumlaştır	uzaklaştır
çabuklaştır	geleneleştir	kumlaştır	Ruslaştır	uzlaştır
çağcılaştır	gençleştir	kurallaştır	sabitleştir	üsluplaştır
çağdaşlaştır	genelleştir	kuramlaştır	sabunlaştır	vatanlaştır
çapaçullaştır	genleştir	kurumlaştır	sadeleştir	verimsizleştir
çarpıklaştır	gerçekleştir	kurumsallaştır	saflaştır	yansızlaştır
çatallaştır	gerginleştir	kutsallaştır	sağlamlaştır	yavanlaştır
çelikleştir	göçmenleştir	küreselleştir	sahileştir	yenileştir
çeteleştir	güçleştir	kütleştir	sakızlaştır	yerelleştir
çetinleştir	gülünleştir	lifleştir	sakinleştir	yerleştir
çevikleştir	güncelleştir	maddileştir	sanayileştir	yoğunlaştır
çıplaklaştır	güzelleştir	makineleştir	sarılaştır	yozlaştır
çiftleştir	hadımlaştır	manyaklaştır	sathileştir	yüzeyselleştir
çirkinleştir	hafifleştir	masallaştır	saydamlaştır	yüzsüzleştir
çocuklaştır				

3.2.11. -p + -Dir

çarpır	çırpır	kırpır	serpır

3.2.12. -rA + n + -Dir

iğrendir	imrendir	kıvrandır

3.2.13. -sIn + -Dir

Tiksindir

3.2.14. İsim + -Dir

gerektir

3.3. -t ettirgen ekini alan eylemler**3.3.1. Tek seslemlı -It eki alan ettirgen eylemler**

akıt	çarpıt	kokıt	sapıt	ürküt
azıt	devit	korkıt	sarkıt	

3.3.2. -A + -t

adat	budat	işet	sınat	uzat
arat	bulat	kanat	sıvat	üret
belet	çalkat	kapat	susat	yalat
benzet	dayat	kuşat ³¹	tarat	yamat
bezet	diret ³⁰	okşat	tıkıt	yaşat
bilet	donat	oynat	tüket ³³	yıkıt
boşat	döşet	ödet	türet	yumuşat
boyat	geşet	öğret ³²	uğrat	yarat

3.3.3. -Al /-Il + -t

alçalt	çoğalt	durult	kaykıt	seyrelt
ayılt	çökelt	düzelt	kısalt	sivrilt
azalt	çömet	eğrilt	kocalt	şenelt
bayılt	daralt	eksilt	koyult	ufalt
boşalt	darılt	incelt	körelt	yanılt
bunalt	dirilt	irkilt	küçült	yönelt
büyült	doğrult	katılt	sağalt	yücelt

3.3.4. -AlA + -t

çalkalat	kovalat	sarmalat	şaşalat	ufalat
eşelet	ovalat	silkelet	tırmalat	yakalat
hırpalat				

3.3.5. -Ar/ Ir + -t

abart	çığırıt	getirt	karart	onart	sıyırt
ağart	çıkart	gidert	kavurt	oturt	süpürt
aksırt	çökert	göçert	kayırt	öğürt	şaşırt
anırt	delirt	göçürt	kıyırt	öksürt	şımart
aşırt	doğurt	götürt	kızart	pişirt	şışirt
ayırt	düşürt	hapşırt	kopart	sarart	uçurt
belirt	eğirt	ııırt	kökert	savurt	ürpert

böğürt	emzirt	içirt	köpürt	seğirt	yalvart
çağırt	evirt	kabart	kudurt	semirt	yeşert
çevirt	gebirt	kaçırt	morart	seyirt	yoğurt
	geçirt	kanırt			

3.3.6. -ArIA + -t		
toparlat	uyarlat	yuvarlat

3.3.7. -DA + -t				
çayırdat	fıkırdat	hışıldat	kıtırdat	şıkırdat
cazırdat	fırıldat	hışırdat	kütürdet	takırdat
cayırdat	fişırdat	hopurdat	parıldat	tangırdat
cızırdat	fokurdat	höpürdet ³⁴	patırdat	tıkırdat
cumbuldat	fosurdat	ışıldat	pıtırdat	tingıldat
çakıldat	foşurdat	inildet	pofurdat	tingırdat
çatırdat	gacırdat	kıkırdat	şakırdat	tıpırdat
çingırdat	gıcırdat	kımıldat	şangırdat	tokurdat
dımbırdat	gümbürdet	kıpırdat	şapırdat	zımbırdat

3.3.8. -DAr + -t		
aktart	göndert	göstert

3.3.9. -I/-U + -t				
ağrırt	dokut	kazırt	solut	tozıt
avut ³⁴	erit	kaşırt	sürüt	ulıt
berkit	ılıt	korut	taıt	uyıt
büyüt	ışıt	kurut	taşırt	üşüt
cıvıt	iğrırt	soğut		yürüt
çürüt	incit			

3.3.10. -I/AkIA + -t				
açıklat	ayıklat	duraklat	sürüklet	tutuklat

3.3.11. -ImSA + -t				
anımsat	benimset	duyumsat	gülümset	özümset

3.3.11. -KI + -t	
okut	şakıt

3.3.12. -KIr + -t				
bağırt	haykırt	hıçkırt	püskürt	töskürt
fişkirt	geğirt	kışkırt	sümkür	

3.3.13. -IA + -t						
açıklat	bıçaklat	dehlet	havlat	kataloglat	parsellet	tamamlat
afallat	bocalat	demetlet	hazırlat	katlat	paslat	taşlat
ağırlat	boğazlat	depolat	hecelet	katranlat	paspaslat	tazelet
ağlat	bollat	derinlet	hesaplat	kavlat	patlat	tekrarlat
akaçlat	bombalat	dinlet	hırlat	keselet	paylat	temizlet
akortlat	boynuzlat	dipçiklet	hoplat	keskinlet	pençelet	tepelet

akşamlat	bütünlet	dişlet	hortlat	kışlat	pislet	terlet
alçılrat	camlat	düzlet	ıslat	kilitlet	poşetlet	tıklat
algılat	cıyaklat	eğelet	ısmarlat	kirlet	rahatlat	tınlat
aralrat	cılalat	eklet	ihtiyarlat	kodlat	raptiyelet	tırnaklat
astarlat	ciltlet	ezberlet	ikilet	koklat	rötuşlat	tırpanlat
aşağılat	coplat	ferahlat	ilerlet	kolalat	sabahlat	tırtıklat
aşılat	cumbalat	fırçalat	imzalat	körlet	saklat	tokatlat
ateşlet	çamurlat	fırınlat	incelet	kundaklat	sarımsaklat	toplat
atlat	çapalat	fırlat	inlet	kurşunlat	semerlet	tornalat
avlat	çarşaflat	foslat	işlet	kütlet	serinlet	tökezetlet
ayarlat	çatlat	galvanizlet	izlet	lüplet	sersemlet	törpület
ayazlat	çayırlat	geçerlet	kalaylat	macunlat	seslet	ucuzlat
aydınlrat	çemberlet	genişlet	kalburlat	miyavlat	sıralat	ünlet
azarlat	çerçevelet	gerilet	kalınlat	mumyalat	sıvazlat	ütüet
badanalat	çıkılrat	gözetlet	kalıplat	mühürlet	sızlat	yağlat
bağışlat	çınçınlat	gözlet	kamçılrat	nemlet	siyahlat	yaldızlat
bağlat	çınlat	gümlet	kaplat	otlat	söylet	yargılat
bandajlat	çıtlat	gümüşlet	karalat	özlet	sulat	yavaşlat
başlat	çimentolat	güneşlet	kâselet	paketlet	süslet	yayımlat
bayatlat	çivilet	hafiflet	kaskolat	paralat	şaklat	yinelet
beklet	çukurlat	harlat	kaşağılat	parçalat	şaplat	yumurtlat
bellet	çuvallat	harmanlat	kaşelet	parkelet	şişlet	yüklet
beslet	dağlat	haşlat	kaşıklat	parlat	şişmanlat	
beyazlat	damgalat	hatırlat				

3.3.14. -nA + -t Ettirgen Eylemleri

çiğnet esnet kaynat

3.3.15. -rA + -t Ettirgen Eylemleri

doğrat kavrat sıçrat yıprat
gevret kıvrat titret

3.3.16. -sA + -t

aksat susat tavsat

3.3.17. -sI + -t

yansıt

3.3.18. İsim + -t

acıt damlat

3.3.19. Sıfat + -t

arıt eğrit ekşit ergit eskit kocat

Notlar

¹ Türkçe'de F, H, I, J, L, M, N, R ve Z harfleriyle başlayan tek heceli eylem bulunmamaktadır. Yukarıda verilen 230 tek seslemlilik eylem dışında, TDK sözlüğünde geçen ve halk ağzında kullanılan 15 eylem daha vardır. Bu eylemler şunlardır: *Bert-*, *bös-*, *çöm-*, *irk-*, *kep-*, *koç-*, *sanç-*, *siy-*, *sı-*, *sın-*, *tün-*, *üş-*, *yas-*, *yed-* ve *yu-*. Halk ağzında kullanılan eylemler eylem sayısının belirlenmesinde sınıflandırmamıza katılmamıştır. Bu onbeş eylem dışında TDK sözlüğü'nde eski sözcük olduğu belirtilen *çap-* ve *ut-* tek seslemlilik eylemleri de sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

² Clauson (1972:897) ve Nişanyan (2002) *yak* eyleminin *ya-* kökünden eyleminden geldiğini belirtmektedir, [k] sesinin nereden geldiği bilinmemektedir. Eyüboğlu (1998) ise *yakmak* eyleminin *yalmak* eyleminden geldiğini öne sürmektedir.

³ Banguoğlu (1986) bu kategoriye *bolal-*, *dincel-*, *dinel-*, *domal-*, *kartal-* gibi halk ağzında kullanılan eylemleri de eklemiştir. Banguoğlu *incel*, *kısal*, *ufal* eylemlerininse *inç-ke-l*, *kıs-ga-l*, *yuw-ga-l* eylemlerinden geldiğini, diğer bir deyişle, günümüz Türkçesi'nde kullanılmayan *-KA* ekiyle türemiş eylemlerin edilen çatıları olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Banguoğlu, Eski Türkçe (ET)'de sesliyle biten eylemlerin edilgen çatılarının da *-Il* eki ile yapıldığını hatırlatmakta ve *boşal-*, *bunal-*, *kocal-* gibi eylemlerin *boş-a-l* şeklinde *-A* fiiline eklenmiş bir edilden mi türediğinin yoksa *boş-al* gibi *boş* köküne eklenmiş *-Al* ekinden mi türediğinin açık olmadığını belirtmektedir. Bu çalışmada söz konusu eylemler *-(A)l* eylemleri sınıfına yerleştirilmiştir.

⁴ Çalışmamızda *sarmala-*, *sürmele-*, *tırmala-* ve *yarmala-* eylemleri *-ALA* eylemleri olarak sınıflandırılmıştır. Banguoğlu (1986), Korkmaz (2003) bu eylemlerin köklere *-mALA* eki eklenmesi sonucu oluştuğunu öne sürmektedir. Bu durumda *tırman* eyleminin *tır+man* şeklinde türemiş olması, başka bir deyişle Türkçe'de eylem üretiminde kullanılan bir *-mAn* ekinin varlığı gerekmektedir. Başvurduğumuz kaynaklarda böyle bir eke rastlamamız olmamız nedeniyle, söz konusu eylemleri *-ALA* eylemi olarak sınıflandırmayı uygun bulduk.

⁵ *Ufala-* eylemi *ov-* fiil köküne *-ALA* ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

⁶ *Şımar-* sözcüğünün kökenine ilişkin bulgu olmadığı için *-Ar* ekiyle biten bu sözcük çalışmamızda *-Ar* eylemi olarak sınıflandırılmıştır.

⁷ Erdal (1991) ET'de *-DA* ile biten yansımalı eylemlerin, örneğin *tırpıl-da* '(kaz, ördek) vak vak etmek', *yelkül-de* 'titremek', *is-te* ve *bağ-da* türü eylemlerle aynı şekilde oluşmadığına dikkati çekerek yansımalı eylemlerdeki *-DA* ekinin 'de' eyleminden gelebileceğini belirtmektedir (Erdal, 1991:457). Günümüz Türkçesi'nde yansıma eylemleri dışında *-DA* eki alan eylem sayısı çok azdır. *İste-* ve *bağda-* eylemleri dışında *al-da-t/n*, *yel-te-n* eylemleri de *-DA* eki barındırmaktadır ama *aldamak* ya da *yeltmek* eylemleri günümüzde kullanımını yitirmiştir.

⁸ Ses ve madde salınımları belirten *-Ir* eylemlerinin altında listelenen *böğür* ve *tükür* eylemleri Ek IIA 23'te listelenen *-KIr* eylemleriyle de benzerlik göstermektedir. Erdal (1991:466) *bağır* ve *geğir* eylemlerin *-KIr* ekinden türemiş olduğunu ve Eski Türkik kaynaklarda *ba-kır* 'bağır' ve *kα←-kır* 'geğir' olarak geçtiğini belirtmektedir. *Bağır-* sözcüğünün Moğolca'da *bar-kira* oluşu ve GT'de bu kökün 'bar bar bağır-' kullanımında korunmuş olması eylemin ilk sesleminin sonundaki /r/ sesinin düşmüş olabileceğine işaret etmektedir (Erdal, 1991:466). Benzer bir açıklamayı *böğür* ve *tükür* eylemleri için yapmak mümkünse de başvurulan kaynaklarda bu sözcüklere ilişkin köken bilgisi bulunmaması nedeniyle söz konusu eylemlerin *-Ir* eylemleri olarak listelenmesi uygun görülmüştür.

⁹ Eski Türkçe'de yaygın olarak kullanıldığı belirtilen *-Iz* eki izini günümüz Türkçesi'nde yalnızca *emzir-* eyleminde bırakmıştır. *Emzir* eylemi *em-iz-ir-* eyleminden gelmektedir (Banguoğlu, 1986; Korkmaz 2003).

¹⁰ *Esrimek* eylemi ET *esürmek* eyleminden gelmektedir. Ekteki seslerin yer değiştirmesi sonucunda *esrimek* sözcüğü ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla söz konusu eylem bu çalışmada *-Ir* eylemleriyle bir arada listelenmiştir (Banguoğlu, 1986).

¹¹ 21.ii'de *-It* eylemleri olarak adlandırdığımız eylemlerin aslında eylem köküne *-It* ekinin eklenmesiyle oluştuğu belirtilmektedir (Banguoğlu, 1986). Zaman içinde / I / sesinin düşmesi sonucu örneğin *ar-it* eylemi *art'a*, *dür-üt* eylemi *dürt'e*, *yır-it* eylemi *yırt'a* dönüşmüştür.

¹² *Paralamak* eylemi Farsça *parça* anlamına gelen *pare* sözcüğüne *-LA* ekinin eklenmesi ve daha sonra *pare* sözcüğünün *para'*ya dönüşmesinden oluşmuştur (Nişanyan, 2002).

¹³ *Sendelemek* eyleminin kökeni tam olarak bilinmemektedir. Eylemi bir *-ALA* eylemi gibi sınıflandırmak mümkün gibi gözükse de *sende* sözcüğünün Farsça'da demirci örsü anlamına gelmesi, *sendele-* sözcüğünün bu örsle yapılan eylem anlamında kullanıldığını akla getirmektedir. *Sendele-* sözcüğü zaman içinde anlam değişikliğine uğramış ve günümüz Türkçe'sindeki anlamını almış olabilir.

¹⁴ *Ağ-la* sözcüğünün *iğ* inleme sesine *-LA* ekinin eklenmesiyle türediği belirtilmektedir. (Clouston, 1972:85). Eyüboğlu (1998) ise bu eylemin *göz* yaşı anlamına gelen *ağu* sözcüğüne *-LA* ekinin eklenmesi sonucu oluştuğunu öne sürmektedir. Bu çalışmada *ağla-* eylemi yansıma eylemleriyle birlikte sınıflandırılmıştır ama Eyüboğlu'nun verdiği köken bilgisinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

¹⁵ *İnlemek* eyleminin *ini-lemek* eyleminden *sızlamak* eyleminin de *sızı-lamak* eyleminden geldiği, ikinci seslemdeki seslinin düşmesi sonucu bugünkü şekillerini aldıkları öne sürülmektedir (Banguoğlu, 1986).

¹⁶ Bu bölümde derlenen eylemlerin temel özelliği *-LA* eki eklenen eylemleri oluşturan sözcük köklerinin günümüz Türkçesi'nde açık bir anlama sahip olmamasıdır. Listelenen bazı eylemlerin kök anlamları aşağıda verilmektedir:

An-la: Eylemi oluşturan *an* sözcüğü Eski Türkçe'de *akıl*, *zihin* anlamına gelmektedir.

Bel-le: İşaret anlamına gelen *bel* sözcüğüne *-LA* ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

Belir-le: ET *belgürmek* eylemine *-LA* ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

Bek-le: Nişanyan'a göre bu sözcüğün modern anlamı Türkiye Türkçesi'ne özgüdür. *Bek* sözcüğünün *sağlam* anlamına geldiği öne sürülmektedir.

Bes-le: Nişanyan *bol*, *doyurucu* anlamına gelen *bes* sözcüğünün Farsça'dan gelmiş olabileceğini öne sürmektedir. Bu durumda *bes-le*, *doymasını sağlamak* anlamına gelmektedir.

Dız-la: *Dolandırmak* anlamına gelen *dızlamak* eylemindeki *dız* kökünün nereden geldiği bilinmemektedir.

Haş-la: Ermenice'de *suda kaynatarak pişirmek* anlamına gelen *xaşel* sözcüğünden geldiği öne sürülmektedir (Nişanyan, 2002).

Din-le: *Din* sözcüğü nefes, soluk anlamına gelen *tin* sözcüğünden gelmektedir.

Söy-le: *Sömek*, *söz* sözcüğünden gelmiştir. Eren (1999)'a göre *söylemek* eski kaynaklarda *sözlemek* olarak geçer ve Eski Kıpçakça'da *sözle-* yanında *söyle-* biçimi de bulunmaktadır.

Özle: *ök/ög* sözcüğü ET'de *akıl*, *hatır* anlamına gelmektedir. Nişanyan'a göre *özlemek* *hatırlamak* anlamına gelmektedir.

¹⁷ *Dinlen-* eylemi ET'de *nefes*, *soluk* anlamına gelen *tin* sözcüğüne *-LAN* ekinin eklenmesiyle oluşmuştur, *nefeslenmek*, *soluklanmak* anlamına gelmektedir.

¹⁸ *Tiksin-* eyleminin kökenine ilişkin bilgiye ulaşamadığımız için bu eylem *-sIn* eylemleriyle sınıflandırılmıştır.

¹⁹ Clouston (1972:744) *gerek* sözcüğünün *kergek* isim ya da sıfat kökünden geldiğini belirtmektedir. Çalışmamızda *gerek* kökü eylem üreten isimler sınıfında listelenmiştir.

²⁰ TDK Sözlüğü'nde yalnızca bitişik yazılan *et* eylemleri listelenmiştir. Çalışmamız TDK Sözlüğü'nde listelenen eylemlerle sınırlandırılmıştır.

²¹ Banguoğlu (1986, s. 277) *dadan-* ve *kazan-* eylemlerinin *dada* ve *kaza* köklerine {-n} ekinin eklenmesi sonucu oluştuğunu belirtmektedir.

²² Nişanyan *yan-* eyleminin kökeninin *yamak* olduğunu, Eyüboğlu (1998) ise *yalmak* olduğunu öne sürmektedir. {-n} ekinin eylemleri dönüşlü eylem yapması nedeniyle *yanmak*

eyleminin *ya-n* şeklinde gelişmiş olması olasıdır. Dolayısıyla sınıflandırmamızda *yan-* eyleminin bu şekilde yerleştirilmesini uygun görülmüştür.

²³ Bu bölümde * işareti ile belirtilen eylemler hem *Eylem + -LA + -n* hem de *Eylem + LAN* şeklinde ayrıştırılabilmektedir. Türkçe’de *çamurlan-*, *karlan-*, *katranlan-*, *kireçlen-*, *köpüklen-*, *mayalan-*, *nişastalan-*, *pamuklan-*, *sirkelen-*, *şekerlen-*, *tuzlan-* ve *yağlan-* eylemlerini hem *İsim+LAN*, hem de *İsim+LA+n* olarak ayrıştırmak olasıdır. *İsim+LAN* olarak ayrıştırıldıklarında bu eylemler kendiliğinden oluşan bir durumu belirtmektedir. Örneğin *Reçel şekerlendi* ya da *Cildi yağlandı* tümcelerindeki *şekerlen* ve *yağlan* eylemleri *İsim + LAN* şeklinde türemiş olup dıştan gelen herhangi bir eden etkisi bulunmaksızın şekerlenme ve yağlanma olaylarının içten gerçekleştiğini belirtmektedir. *Arabanın yağını değiştirirken pantolonu yağlandı*, ya da *Güneşlenmeden önce bir güzel yağlandı* tümcelerinde ise *yağlan* eylemi *yağ+ la* eylemine *-n* dönüşlülük ekinin eklenmesiyle oluşmakta ve yağlanma olayının dıştan gelen bir etkiyle gerçekleştiği ya da bir eden tarafından yapıldığı belirtilmektedir.

²⁴ Bu eylem ET’de *birbirinin boğazına basmak*, *küstahlıkta yarışmak* anlamına gelen *satgaşmak* eyleminden gelmektedir (Nişanyan, 2002). *Satgamak* ise ET’de “taciz etmek” anlamını taşımaktadır.

²⁵ 2.8 sınıfı köklerine ulaşamadığımız veya kökleriyle aralarında şeffaf bir anlamsal ilişki olmayan -(I)ş eylemlerini içermektedir. Banguoğlu (1986:289) bu sınıftaki bazı eylemleri (*çalış*, *yılış*, *ulaş*, *iliş*, *gibi*), diğer -(I)ş eylemlerinden anlamca farklılaşmış eylemler olarak sınıflandırmaktadır.

²⁶ *Alışmak* ET’de “karşılıklı almak” veya “alışveriş etmek” anlamını taşımaktadır (Nişanyan, 2002). Ancak günümüz Türkçesi’nde bu anlamda kullanılmamaktadır. ET’de *almak* eyleminin “alışkanlık edinmek, benimsemek” biçiminde bir ikincil anlamına rastlanmamıştır (Nişanyan, 2002). Bu yüzden *alışmak* eyleminin *al* kökü ile bir ilişkisi olup olmadığı açık değildir.

²⁷ Bu sözcüğün “bacaklarını açarak durmak” anlamı, “iki bacak arası” anlamına gelen *apış* sözcüğünden türemiştir (Nişanyan, 2002). Nişanyan, sözcüğün “şaşakalmak” olan ikinci anlamının hangi kök ile ilişkilendirilebileceğinin açık olmadığını belirterek, Ermenice “aptal” anlamına gelen *abuş* ve “aptallaşmak, şaşırarak” anlamına gelen *abşil* sözcükleriyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

²⁸ *Eğleş* “oyalanmak” anlamını taşımaktadır ve “oyalamak” anlamına gelen *eğle* eyleminden gelmektedir. Bu eylemi 2.7 sınıfına koymamızın sebebi bu sınıftaki eylemlerden anlamca farklı olmasıdır. *büzüş*, *sıkış*, *kırış* eylemleri “kendiliğinden” anlamını taşıyan *eğleş*, “kendini” eğlemek (dönüşlülük) anlamına gelmektedir.

²⁹ Türkçe’de *çizikmek* şeklinde bir eylem bulunmamaktadır. *Çiziktirmek* eylemini *çiz+iktir* şeklinde ayrıştırmak daha mantıklı görünmekle birlikte *-Iktlr* kategorisine girebilecek başka eylem bulunmaması nedeniyle *çiziktir* eylemi 3.1.5 sınıfında listelenmiştir.

³⁰ *Diretmek* eylemi, ET *tire> dire* köküne {-t} ettirgen ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Köke dönüşlülük takısının eklenmesiyle de *diren* eylemi elde edilmektedir.

³¹ Günümüz Türkçesi’nde *kuşa* eylemi tek başına kök olarak kullanılmamaktadır. *Kuşat* eylemi *kuşa* köküne, {-t} ettirgen ekinin eklenmesiyle *kuşan* eylemi de, {-n} dönüşlü ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. *Kuşa* sözcüğü ET’de *dolamak* anlamına gelen *kur* sözcüğünden gelmektedir. *Kur* sözcüğüne *-ak* ekinin eklenmesi ve kimi ağızlarda /t/ sesinin düşmesi sonucu *kuşak* sözcüğünün türediği belirtilmektedir (Eyüboğlu, 1998). *Kuşat* ve *kuşan* sözcükleri de bu şekilde türemiştir.

³² *Öğret* ve *öğren* eylemlerinin *akıl*, *zihin* anlamına gelen *oğ* kökünden oluştuğu bilinmekle birlikte /t/ sesinin nereden kaynaklandığı bilinmemektedir (Eyüboğlu 1998, Nişanyan 2002). Bu çalışmada *öğre-t* eyleminin *-A* sesi ile biten bir eylem olması sonucunda *-A+ -t* ettirgen

eylemleriyle sınıflandırılmasını uygun gördük. Benzer şekilde *öğren* eylemi de *-A+ -n* dönüşlü eylemleriyle sınıflandırılmıştır.

³³ *Tüket* eylemi ET *tüke* eylemine {-t} ekinin eklenmesi sonucu oluşmuştur. Eyüboğlu (1998) *tüke* eyleminin anlamının *tüy gibi olmak, incelemek* olduğunu, anlam genişlemesiyle *bitmek, sona ermek* anlamına geldiği belirtmektedir.

³⁴ *Höpürde* eylemi Türkçe'de kullanılmamaktadır. Buna karşın *höpürdet* eyleminin yansıma eylemlerini oluşturan *-DA* ekine ettirgen eki {-t}'nin eklenmesiyle oluşmuş olduğu açıktır.

³⁵ Nişanyan (2002) *avut-* sözcüğünün Eski Türkçe *avımak* eyleminden geldiğini belirtmektedir. Eyüboğlu (1998) ise bu sözcüğün kökeninde *av* kelimesinin bulunduğunu iddia etmektedir. Çalışmamızda *avut* ve *avun* eylemleri Nişanyan'ın verdiği köken bilgisi doğrultusunda *avu-t* (avı + ettirgen eki) ve *avu-n* (avı + dönüşüm eki) olarak sınıflandırılmıştır.

Kaynakça

- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçe'nin Grameri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara.
- Eyüboğlu, Z. (1998). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Göksel, A. & Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. Routledge.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nakipoğlu, M. & Ketrez, N. (2006). Children's overregularizations and irregularizations of the Turkish aorist. *Proceedings of the 30th Annual Boston University Conference on Language Development* içinde. Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Nişanyan, S. (2002). *Sözcüklerin Soyağacı. Çağdaş Türkçe'nin Etimolojik Sözlüğü*.
- Sev, G. (2001). *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu. (<http://tdk.org.tr/yazim/>)
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözcük. (1998). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yard. Doç. Dr. Mine Nakipoğlu-Demiralp

Boğaziçi Üniversitesi

Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

34342 Bebek, İstanbul

nakipogl@boun.edu.tr